

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Tematicko-průřezový výzkum

Požadavek trestní bezúhonnosti jako jedna z bariér
zaměstnanosti osob v situaci sociálního vyloučení

Adam Duffek

Prosinec 2020

Text neprošel jazykovou korekturou

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu
Zaměstnanost v rámci projektu „Systémové zajištění sociálního začleňování“, registrační číslo projektu:
CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_030/0000605

1	Manažerské shrnutí	2
2	Seznam zkratk	3
3	Metodologie výzkumu	4
4	Standardy výzkumné práce Agentury pro sociální začleňování	5
5	Základní terminologie	6
5.1	Agentura pro sociální začleňování	6
5.2	Sociální vyloučení	6
5.3	Desistence	7
5.4	Rejstříku trestů a záznam o odsouzení	7
6	Úvod do problematiky	8
6.1	Cíle výzkumu	9
7	Charakteristika respondentů výzkumu	10
8	Záznam v Rejstříku trestů	13
9	Další témata identifikovaná v rozhovorech s lidmi s trestnou minulostí	19
9.1	Exekuce	19
9.1.1	Práce na černo a jiné formy práce mimo standardní pracovněprávní vztahy	22
9.2	Chybějící pracovní historie a související pracovní zkušenosti	23
9.3	Bydlení	26
9.4	Sociální vazby	29
9.5	Závislosti	32
9.6	Vliv prizonizace a psychické zdraví	34
9.7	Další hendikepy ztěžující vstup na trh práce	36
10	Závěr	38
11	Přílohy	40
12	Bibliografie	45
13	Seznam tabulek	47

1 Manažerské shrnutí

Předkládaná analýza má za cíl popsat zkušenosti osob se záznamem v Rejstříku trestů s hledáním legálního zaměstnání. Konkrétně odpovídá na otázku, **jakým způsobem ovlivňuje záznam v Rejstříku trestů získání legálního zaměstnání?** Rovněž se dotazuje na **další bariéry ztěžující získání legálního zaměstnání**. Čerpá primárně z poznatků získaných z rozhovorů s osobami se zkušeností s výkonem trestu odnětí svobody (dále také „výkon trestu“) z Prahy, Brna, Ostravy a Mostu. Pracuje tedy nejčastěji s **perspektivou lidí s kriminální minulostí**.

Požadování výpisu z Rejstříku trestů, případně trestní bezúhonnosti zaměstnavateli je upraveno zákonem. **Zaměstnavatel může citlivé údaje včetně doložení trestní bezúhonnosti shromažďovat jen při stanovení relevantního účelu, a ne u všech typů prací**. Primární funkcí je ochrana zaměstnavatele a společnosti.

Analýza potvrdila vstupní hypotézu, že **lidé po výkonu trestu čelí mnoha různým problémům, které jsou často i bariérami ke vstupu do legálního zaměstnání**. Některé jsou charakteristické zejména pro populaci s trestní minulostí, s dalšími se potýká i ostatní populace. Bariéry, které výzkum identifikoval, a které budou rozvedeny v dalších částech textu, představovaly zásadní problémy v životech respondentů. Ty svou závažností **mnohdy převyšovaly samotný fakt nezaměstnanosti**.

Z výzkumu vyplývá, že záznam v Rejstříku trestů, jenž je objektivním dokladem o páčání trestné činnosti, mnoha respondentům významně snižoval šanci na dosažení vhodného legálního zaměstnání. Na základě výpovědí respondentů lze tvrdit, že podmínka bezúhonnosti zcela **neznemožňovala nalezení nového zaměstnání**, avšak **zásadně snižovala možnosti výběru pracovní pozice**. Nedostupnými se stávaly zejména kvalifikovanější pracovní pozice nebo pozice s hmotnou zodpovědností, třeba i minimální. Oslovení respondenti měli mnoho zkušeností, kdy byl záznam **jednoznačným důvodem pro nezískání konkrétního pracovního místa**. Z výpovědí respondentů vyplývá, že zaměstnavatelé požadovali bezúhonnost i v případech, kde nebyla **jasná souvislost s budoucím zaměstnáním**. Mohlo tak docházet k protizákonnému jednání.

Respondenti v rozhovorech tematizovali zejména tyto problémy, které zároveň mohly tvořit bariéry získání legálního zaměstnání: **exekuce, problémy s bydlením, chybějící či nefunkční sociální vazby, kontakty uvnitř rizikového sociálního prostředí, závislosti, změny vzorců chování a psychické potíže související (nejen) s pobytem ve vězení, věková a zdravotní omezení, etnická diskriminace, nízká úroveň vzdělání a nedostatečné pracovní zkušenosti**. Kumulovaná znevýhodnění vyžadují zprostředkování komplexní sociální pomoci, kterou organizace oslovené při realizaci výzkumu umí svým klientům poskytnout. **Komplexní podpora lidí se záznamem v Rejstříku trestů je po jejich propuštění z výkonu trestu klíčová i z hlediska snižování recidivy**.

2 Seznam zkratek

ASZ: Odbor (Agentura) pro sociální začleňování, Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky

ČR: Česká republika

EU: Evropská unie

FRA: European Union Agency for Fundamental Rights, dále také jako Agentura Evropské unie pro základní práva

HPP: Hlavní pracovní poměr

KoP: Kontaktní pracoviště Úřadu práce České republiky

MOP: Mimořádná okamžitá pomoc – dávka pomoci v hmotné nouzi

MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MSČR: Ministerstvo spravedlnosti České republiky

MVČR: Ministerstvo vnitra České republiky

NNO: Nevládní nezisková organizace

NSZ: Nejvyšší státní zastupitelství

ORP: Obec s rozšířenou působností

PMS: Probační a mediační služba České republiky

R: Respondent

SPO: Společně posuzované osoby

SÚPM: Společensky účelná pracovní místa – nástroj aktivní politiky zaměstnanosti

SVL: Sociálně vyloučená lokalita

T: Tazatel

RT: Rejstřík trestů

ÚP: Úřad práce České republiky

VPP: Veřejně prospěšné práce – nástroj aktivní politiky zaměstnanosti

VSČR: Vězeňská služba České republiky

3 Metodologie výzkumu

Výzkum využil ve své metodologii kombinaci **kvalitativních** a **kvantitativních metod**, kdy jsou analyzována sebraná kvantitativní (povětšinou číselné údaje) a kvalitativní data (např. polostrukturované rozhovory) společně. Další z metod, uplatněných v předkládané analýze, byl i tzv. **desk research**, tedy sekundární analýza dostupných zdrojů. Tato metoda spočívá v získávání a analýze dat získaných od institucionálních aktérů. Polostrukturované hloubkové rozhovory byly zpracovány pomocí metody otevřeného kódování. Jednotliví respondenti byli rekrutováni na základě vztahu k vydefinovaným tématům výzkumu. Vzhledem k relativně nízkým počtům dosažitelných respondentů byl výběr vzorku omezen a ovlivněn nahodilou nekvótní rekrutací formou tzv. snow ball skrze pracovníky jednotlivých pomáhajících organizací.¹ Realizace rozhovorů s respondenty probíhala od ledna 2020 do srpna 2020.

Tabulka 1 Seznam realizovaných rozhovorů s lidmi s trestní minulostí

Město, typ organizace	Počet respondentů
Ostrava, NNO	8
Brno, NNO	2
Brno, státní instituce	1
Most, NNO	3
Praha, NNO	6

Tabulka 2 Seznam realizovaných rozhovorů s experty na relevantní témata výzkumu

Město, typ organizace	Počet respondentů
Ostrava, NNO	1
Praha, NNO	1
Most, NNO	1

Populace se záznamem o odsouzení v Rejstříku trestů, která tvořila hlavní skupinu respondentů tohoto výzkumu, je z mnoha důvodů tzv. hard-to-survey. Osoby se záznamem nelze jednoduše identifikovat a vyhledat. Z těchto důvodů byly osloveny instituce, které se zabývají pomocí lidem s trestní minulostí, přes které pak bylo možné potencionální respondenty kontaktovat, viz Tabulka 1. Hlavním prostředníkem byla větší NNO a její dvě pobočky. Dále probíhala rekrutace respondentů ve dvou NNO a v jedné státní instituci. Přestože z organizačních důvodů proběhla rekrutace respondentů výhradně v pobočkách ve větších městech (Most, Praha, Ostrava, Brno), byly lokality velmi rozdílné zejména svou socioekonomickou situací a tedy i možnostmi zaměstnávání. Rozhovory byly realizovány i se zástupci jednotlivých organizací, viz Tabulka 2. Doslovné citace uvedené v této analýze patří pouze respondentům se zkušeností záznamu o odsouzení v Rejstříku trestů.

Rozhovory s lidmi se zkušeností se záznamem v Rejstříku trestů cílily zejména na jednotlivé bariéry, jimž museli tito lidé čelit a zároveň zohledňovaly i dotazování na širší kontext, v kterém se trestní minulost, návrat z výkonu trestu a hledání zaměstnání odehrávalo. Zástupci jednotlivých

¹ Bližší charakteristika respondentů je uvedena v kap. 7.

organizací byli dotazováni především na bariéry, se kterými se jejich klienti potýkají při získávání zaměstnání a na aktuální trendy na poli zaměstnanosti jejich cílových skupin.

Zmíněné označení *hard-to-survey* znamená i fakt, že důvody, s nimiž výzkumník za respondenty přišel, a témata, která s nimi chtěl otevírat, byla velmi citlivá a nejen proto mohla potencionální dotazované odrazovat od spolupráce. Proto je třeba na tomto místě poděkovat zprostředkujícím organizacím a jejich zaměstnancům, díky kterým přistupovali respondenti k rozhovorům s větší ochotou. Důvěra k pracovníkům NNO často stála i za svolením hovořit s výzkumníkem a podílet se tak na tvorbě této analýzy. Toto shrnul jeden z respondentů následujícími slovy: „*Na ulici bych Vám nic neřek, ale když jste takhle přes XXXXX [název pomáhající organizace]...*“ (Felix).² Velké poděkování patří samozřejmě i všem respondentům výzkumu.

4 Standardy výzkumné práce Agentury pro sociální začleňování

Výzkumníci Agentury pro sociální začleňování (dále jen ASZ) ctí obecně uznávané standardy kvality a etiky výzkumné práce. Mezi tyto standardy kvality patří především dodržování zásady validity a reliability dat. Validity (platnosti) dat je v ASZ dosahováno longitudinálním šetřením na místě, pečlivou rekrutací (výběrem) respondentů, užitím vhodných nástrojů výzkumu (scénáře rozhovoru, příp. výzkumnického deníku) i za pomoci přímých citací.

Pro zajištění validity dat výzkumníci v ASZ při své práci využívají tzv. metodu triangulace zdrojů, kdy závěry z terénního šetření vycházejí z kombinace min. 3 zdrojů zjištěných informací. Práce výzkumníků ASZ je dále založena i na triangulaci výzkumných metod. Mezi standardní použité metody v ASZ tak patří zúčastněné/nezúčastněné pozorování, polostrukturované rozhovory, sekundární analýza získaných dat včetně statistických dat (deskresearch), skupinové rozhovory, příp. dotazníková šetření. Výzkumníci využívají i tzv. triangulaci zjištění v časové ose, tj. ověřují získaná data v rozličných etapách výzkumu.

Reliability (spolehlivosti) dat dosahují výzkumníci v ASZ standardizovaným postupem analýzy dat od jasně stanovených oblastí dotazování (scénáře rozhovorů), vyhotovením přepisů rozhovorů až po kódování sebraných dat. Při kódování výzkumníci ASZ redukují velké množství získaných dat do menších počtů analytických jednotek na základě souvislostí (podobnosti či odlišnosti).

Se sběrem a s analýzou dat končí výzkumníci v ASZ v momentě tzv. nasycení (saturace) dat. Nasycením se chápe jev, kdy již nepřicházejí nové informace či poznatky z terénu, naopak se objevují stále stejné vzorce a kategorie.

Při své práci se výzkumníci ASZ řídí také Etickým kodexem výzkumníků Agentury pro sociální začleňování, který ukotvuje mimo jiné práci s citlivými daty či nestrannost vůči subjektům v terénu.

² Kvůli anonymizaci respondentů je v některých citacích užito symbolu „XXXXX“. Anonymizují se tak skutečnosti, které by mohly zbytečně odhalovat identitu respondentů. Křestní jména respondentů uvedená v této zprávě jsou fiktivní.

Ve zprávách o výsledcích výzkumníci ASZ jasně rozlišují mezi poznatky zjištěnými od respondentů, svou interpretací těchto poznatků a jakýmkoliv doporučeními na nich založenými. Použití tohoto kodexu mj. znamená, že v šetření není narušeno soukromí a důstojnost respondentů. Ti byli vždy informováni o smyslu výzkumu a v případě nahrávání požádáni o jeho svolení. Samozřejmostí je i zaručená anonymita dotazovaných respondentů.

5 Základní terminologie

Agentura pro sociální začleňování je jedním z odborů Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Agentura funguje od roku 2008 a je nástrojem na podporu obcím, které řeší problematiku sociálního vyloučení.

5.1 Agentura pro sociální začleňování

- pomáhá obcím a městům při mapování a detailním poznávání problémů sociálně vyloučených lokalit a jejich obyvatel, při přípravě a nastavování dlouhodobějších procesů pro jejich řešení a při získávání financí na tyto postupy
- propojuje místní subjekty (města, obce a jejich úřady, ale také neziskové organizace, školy a školská zařízení, Úřad práce, zaměstnavatele, policii a veřejnost), aby při sociálním začleňování spolupracovaly

5.2 Sociální vyloučení

Pojmem sociální vyloučení rozumíme proces vylučování lidí nebo skupin lidí na okraj společnosti, do chudoby a izolace. Tento způsob vyloučení se projevuje na různých úrovních, např. sociální, prostorové, ekonomické či symbolické. Sociálně vyloučení se nacházejí v situaci, kdy mají sníženou míru přístupu ke zdrojům běžně dostupným většině obyvatel. Zároveň s tím se snižuje jejich schopnost udržovat sociální kontakty s obyvateli mimo situaci sociálního vyloučení, možnosti participace na organizaci sociálního života a účasti v rozhodování.

Sociální vyloučení se vyznačuje různými charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Společná všem lokalitám a jejich obyvatelům je však skutečnost, že se potýkají s několika zásadními existenčními problémy zároveň, a tudíž jejich řešení, které by směřovalo k vymanění se ze stavu sociální exkluze, je natolik obtížné, že je pro sociálně vyloučeného takřka nedosažitelné bez vnější pomoci.

Základními indikátory sociálního vyloučení jsou materiální chudoba, dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na dávkách v hmotné nouzi, nízká kvalita a nejistota v bydlení, ztížený přístup ke kvalitnímu společnému vzdělávání, vysoká míra zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a vysoká míra migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti. Každý z uvedených aspektů sociálního vyloučení může být v různých lokalitách a u různých jejich obyvatel zastoupen v jiné míře. Kombinace intenzity přítomnosti těchto jevů pak vytváří charakter jednotlivých lokalit, které se stejně jako lokální kontext mnohdy výrazně liší.

Pokud dochází k vyšší koncentraci osob s kombinací několika nebo všech výše zmíněných ukazatelů, hovoříme o sociálně vyloučené lokalitě. Sociálně vyloučené lokality obvykle vznikají působením systémových aktérů či tržních mechanismů. Při jejich vzniku lze sledovat jak vnější příčiny tohoto procesu, jako jsou schvalované zákony, postoje institucí, tržní mechanismy a stanoviska zbytku společnosti, tak faktory vnitřní, mezi které se řadí životní styl samotných sociálně vyloučených, které se často mezigeneračně reprodukuje. Specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita. V českém kontextu se pak jedná o etnicitu romskou.

5.3 Desistence

Termín označující obecné dlouhodobější ukončení kriminální činnosti u osob, které měli delší kriminální minulost a pro něž byla kriminalita příznačná (osobu splňující tato kritéria lze označit za desistera). Mezi odbornou veřejností neexistuje jednoznačná definice termínu desistence.

5.4 Rejstříku trestů a záznam o odsouzení

Rejstřík trestů je organizační složka státu podřízená Ministerstvu spravedlnosti ČR. Vede evidenci pravomocných odsouzení v trestních řízeních, o kterých se běžně hovoří jako o tzv. záznamech v Rejstříku trestů. Pakliže je třeba doložit bezúhonnost, dokládají se právě tyto záznamy a to formou tzv. výpisu z Rejstříku trestů. Primární funkcí tohoto institutu je ochrana zaměstnavatele a společnosti.

Záznamy lze z Rejstříku trestů vymazat podáním žádosti. Dobu, kdy lze o tzv. výmaz požádat, ovlivňuje délka trestu, jeho forma a podmínka nepřetržitého řádného života mezi propuštěním a dobou, kdy je možné žádost podat.³

³ Postup a pravidla pro podání žádosti o zaházení záznamu v Rejstříku trestů se ve stručné formě nachází např. zde: https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2017/08/Prirucka_pro_osoby_se_zaznamem_v_RT.pdf

6 Úvod do problematiky

Předkládaná analýza se zaměřuje na požadavek trestní bezúhonnosti, který je zaměstnavateli často kladen jako předpoklad k přijetí nového pracovníka do zaměstnání. Objektívním dokladem o bezúhonnosti je výpis z Rejstříku trestů. Jeho požadování zaměstnavateli je upraveno zákonem (podrobněji o zákonné úpravě hovoří kap. 8). Primární funkcí Rejstříku trestů je ochrana zaměstnavatele a společnosti.

Výpis z Rejstříku trestů bez jakéhokoliv záznamu o odsouzení, tedy tzv. čistý trestní rejstřík, není pro mnoho lidí samozřejmostí. K lednu 2015 mělo alespoň jeden záznam v Rejstříku trestů celkem 425 000 osob s českým občanstvím, tj. zhruba 6 % produktivní populace ČR (Zamboj & Hubálek, nedatováno, str. 4).⁴ Důvody vedoucí k záznamu mají u různých lidí různé trajektorie, kde se vzájemně prolínají a doplňují jak osobní historie jednotlivých lidí, tak i širší strukturální společenské problémy. Je tedy zřejmé, že uplatnění na pracovním trhu není možné nahlížet jako jedinou podmínku, která pomáhá k sociálnímu začlenění po propuštění z výkonu trestu a následné *desistenci*.⁵ I přesto je ale uplatnění na trhu práce jednou z podmínek, která může přispět k prevenci recidivy a opětovnému začlenění propuštěných osob do společnosti. V podobném smyslu lze záznam o odsouzení v Rejstříku trestů, kterým se zabývá tato analýza, chápat jako jednu z překážek získání legálního zaměstnání. I sami respondenti však připomínali, že k jejich neprospěchu byly přítomny i další faktory, například vyšší věk, nedostatek pracovních zkušeností spojený s delší kriminální činností, změny vzorců chování zapříčiněné pobytem ve vězení, exekuce, závislosti, problémy s bydlením atd.⁶

V roce 2018 v ČR připadalo 208,8 osoby ve věznicích na 100 000 obyvatel (NSZ, 2019). Mezi státy Rady Evropy⁷ se tak jednalo o šestý nejvyšší počet (vyšší počty byly v témže roce pouze v Rusku, Gruzii, Ázerbájdžánu, Litvě a Moldavsku). Podle nejnovějších dostupných dat VSČR bylo k 31. 12. 2019 ve věznicích na území ČR celkem 19 155 odsouzených vězňů (zahrnuty všechny organizační jednotky VSČR, např. včetně vězeňských nemocnic apod.; počet nezahrnuje 1798 obviněných, ale neodsouzených vězňů), z nich celkem 36,32 % (6 958 osob) bylo ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé (Mäsiarová, 2019).

Zbytek osob, tj. 63,68 % (12 197 osob), byl ve vězení podruhé a vícekrát, z nich 0,99 % (189 osob) dokonce více než desetkrát (Ibid.). Ve srovnání se stavem z roku 2013 se jedná o snížení o zhruba 6 %. Jak shrnuje *Koncepce vězeňství do roku 2025* (MSČR, nedatováno, str. 119), „recidiva odsouzených představuje v ČR vážný problém“. Souvislosti mezi záznamem v Rejstříku trestů, nalezením zaměstnání a recidivou se v české veřejné i odborné diskuzi objevují

⁴ Z technických důvodů nebylo možné získat přesné údaje o cizincích se záznamem v Rejstříku trestů žijících na území ČR (Zamboj & Hubálek, nedatováno, str. 4).

⁵ Pojem *desistence* vysvětluje podkap. 5.3.

⁶ Podrobněji viz kap. 9 a následující podkapitoly.

⁷ V současné době má Rada Evropy 47 členských států, z nichž 28 je členy Evropské unie. Usiluje o vytvoření společného demokratického a právního prostoru, který zaručuje dodržování lidských práv, demokracii a respektování zákonů, jakožto základních hodnot civilizované společnosti nezbytných pro evropskou stabilitu, ekonomický růst a sociální soudržnost.

dlouhodobě. Jako zřejmě nejvýznamnější odbornou publikaci posledních let v tomto směru lze zmínit studii *Zaměstnání jako faktor desistence* (Tomášek, a další, 2017), kde se autorský kolektiv snaží využitím kombinace kvalitativních a kvantitativních metod popsat překážky osob s trestnou minulostí při hledání zaměstnání. Situaci osob se záznamem v Rejstříku trestů popisuje i studie *Přístup k zaměstnání u osob se záznamem v RT* (Zamboj & Hubálek, nedatováno). Zaměstnávání osob se záznamem v Rejstříku trestů se zabývá publikace *Zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám* (Mertl & Bareš, Zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám, 2018). Autoři zmíněných publikací se shodují na pozitivním vlivu zaměstnanosti na životy lidí s kriminální minulostí a udržení jejich *desistence*. To ostatně opakovaně potvrzují i mnohé zahraniční kriminologické výzkumy (Uggen & Staff, 2001; Verbruggen, Blokland, & Geest, 2012). Bez ohledu na to, zdali legální zaměstnání chápeme jako průběžný krok k *desistenci*, nebo její výsledek (Tomášek, a další, 2017, str. 16; Uggen & Staff, 2001), stává se zdrojem obživy, který nahrazuje nelegální zdroje, posiluje důvěru ve vlastní schopnosti, přináší do určité míry možnosti seberealizace a v neposlední řadě je v zaměstnání přítomný sociální kontakt s nekriminální populací (Tomášek, a další, 2017, str. 18). Jak dále ukazuje i tato analýza, před dosažením legálního zaměstnání musí lidé s trestní minulostí často překonat celou řadu různých bariér - nikoliv pouze svou vlastní trestní minulost zhmotněnou záznamem v Rejstříku trestů. Záznam lze tedy chápat jako jeden z faktorů zhoršující dopady sociálního vyloučení, který má u různých lidí velmi různou sílu a podobně silně rozdílné dopady. Ve svém důsledku přispívá k setrvání ve stavu sociálního vyloučení, anebo může společně s dalšími faktory iniciovat propad do stavu sociálního vyloučení.

6.1 Cíle výzkumu

Analýza má za cíl popsat zkušenosti osob se záznamem v Rejstříku trestů s hledáním legálního zaměstnání. Rozhovory byly vedeny s 20 lidmi se zkušeností záznamu v Rejstříku trestů. V rozhovorech se respondenti podělili o své vlastní perspektivy, z nichž nahlíželi bariéry, které podle nich stály před dosažením legálního zaměstnání. Předkládaná zpráva nabízí vhled do zkoumané problematiky a přináší závěry ve formě indikativních zobecnění.

Hlavní výzkumná otázka byla zaměřena na zjišťování vlivu záznamu v Rejstříku trestů na získání legálního zaměstnání (Jakým způsobem ovlivňuje záznam v Rejstříku trestů získání legálního zaměstnání?). Cílem druhé výzkumné otázky bylo získat přehled o dalších bariérách získání legálního zaměstnání (Jaké jsou v případě osob se zkušeností se záznamem v Rejstříku trestů další bariéry získání legálního zaměstnání?). Tato otázka vycházela z následující hypotézy: „Záznam v Rejstříku trestů je jednou z mnoha bariér, které stojí před získáním legálního zaměstnání.“

Rozhovory s osobami, které měly zkušenost se záznamem v Rejstříku trestů, byly doplněny rozhovory s experty zastupujícími jednotlivé organizace, s nimiž byla při výzkumu navázána spolupráce. Analýzu podpořily i zkušenosti a znalosti expertů ASZ zejména v průběhu interních připomínkových řízení.

7 Charakteristika respondentů výzkumu

Celkový počet respondentů činil 20 osob, z toho 11 žen a 9 mužů. Průměrný věk respondenta činil 40,7 roku a pohyboval se od nejmladší 27 leté ženy až po dvě ženy a jednoho muže shodného věku 55 let. Doba, která jednotlivé respondenty dělila od propuštění z výkonu trestu, byla v čase realizace rozhovoru různá – mezi respondenty byli dva lidé, o nichž lze tvrdit, že jsou *desistery*, neboť jejich kriminální činnost skončila již před více než 10 lety (několik osob již mělo tzv. čistý trestní rejstřík⁸). Zároveň byli ve výběru i respondenti, kteří velmi čerstvě opustili výkon trestu. V průměru činila doba od propuštění z výkonu trestu odnětí svobody cca 3 roky.

Až na několik výjimek pocházeli respondenti ze čtyř měst a jejich blízkého okolí. Jednalo se o Prahu, Brno, Ostravu a Most. U jednotlivých citací není vzhledem k anonymizaci respondentů záměrně uvedeno, ve kterém městě byl rozhovor vytvářen.

Na základě zaznamenaných příběhů, lze velkou část respondentů označit za různým způsobem sociálně vyloučené⁹ – často měli v minulosti ztížený přístup k vyšší úrovni vzdělání (9 respondentů mělo základní vzdělání), potýkali se se závislostmi na návykových látkách, žili v době výzkumu nebo v minulosti v nestabilních formách bydlení apod. Mnoho z nich bylo zatíženo nesplácenými dluhy a exekucemi, což vedlo k tomu, že jejich disponibilní příjem byl výrazně nižší oproti republikovému průměru i průměru kraje, kde v době rozhovoru žili. Tabulka 3 popisuje základní charakteristiky jednotlivých respondentů výzkumu.

Tabulka 3 Seznam a základní charakteristika respondentů výzkumu

Fiktivní jméno	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Doba od propuštění z nepodmíněného výkonu trestu odnětí svobody (zaokrouhleno)	Právní forma zaměstnání	Typ bydlení
Barbora	Ž	30	Vyšší odborné	7 let	HPP v pomáhající organizaci	Vlastní dům
Dan	M	30	Základní	3 roky	HPP v pomáhající organizaci	Ubytovna
Drahomíra	Ž	29	Základní	3 roky	HPP v pomáhající organizaci	Nájem

⁸ Více o možnosti zahlazení záznamu o odsouzení v Rejstříku trestů viz kap. 8.

⁹ V tomto výzkumu záměrně nepracujeme s termínem sociálně vyloučená lokalita (SVL), neboť respondenti v převážné většině ze SVL, tak jak je v různých městech zmapovala ASZ nebo Analýza sociálně vyloučených lokalit (Čada, 2015), nepocházeli. Z dostupných výzkumů vyplývá, že trestní minulost obyvatel sociálně vyloučených lokalit je specifická (krádeže, fyzické napadení či ublížení na zdraví), v souhrnu je vyšší než u obyvatel mimo SVL (Kolektiv_BRIZOLIT, 2018, stránky 175-176), a významně se podílí na vysoké nezaměstnanosti obyvatel SVL. Častější trestní minulost obyvatel SVL má mnoho různých příčin, které mají i strukturální charakter jako například vyšší pozornost policejních složek zaměřená na SVL (Kolektiv_BRIZOLIT, 2018, stránky 165 - 166).

Evelína	Ž	27	Střední	Podmíněné odsouzení	HPP v pomáhající organizaci	Tréninkový byt od pomáhající organizace
Felix	M	45	Vysokoškolské	1 rok	0,5 HPP + nějaké další dohody	U přítelkyně
Františka	Ž	55	Střední	2 roky	Pracuje na HPP (údajně bude brzy propuštěna v souvislosti s TR)	Vlastní byt
Josef	M	40	Základní	10 let	HPP	Vlastní dům
Julie	Ž	29	Střední	0,5 roku	HPP v pomáhající organizaci	Nájem
Julius	M	50	Střední	11 let	HPP	Nájem
Kamil	M	50	Střední	0,5 roku	Momentálně na ÚP, nepracuje	U matky
Klára	Ž	43	Střední	3 roky	0,7 HPP	Nájem
Klaudie	Ž	55	Střední	0,5 roku	Momentálně na ÚP, snaží se dosáhnout na invalidní důchod	Azylový dům
Kristián	M	55	Základní	3 roky	Momentálně na ÚP, nepracuje	Azylový dům
Lubomíra	Ž	39	Základní	2 roky	Momentálně na dlouhodobé nemocenské	Zvýhodněný nájem od pomáhající organizace
Martin	M	50	Vysokoškolské	1 rok	HPP	Nájem
Michal	M	39	Základní	3 roky	HPP v pomáhající organizaci	Nájem (v SVL)
Miroslav	M	50	Střední	5 let	HPP v pomáhající organizaci	U sestry
Pavla	Ž	38	Základní	1 rok	DPČ	Azylový dům
Viktorie	Ž	29	Základní	2 roky	HPP	Nájem
Zita	Ž	30	Základní	2 roky	HPP v pomáhající organizaci + nějaké další dohody	Nájem

Většina respondentů označila svou sociální situaci jako stabilizovanou, přesto mnozí z nich dosud v různé míře spolupracují s NNO či sociálními odbory nebo s nimi spolupracovali v období po propuštění z výkonu trestu. Jak bylo zmíněno v kap. 3, kvůli ztížené rekrutaci probíhal výběr respondentů výhradně přes organizace poskytující pomoc lidem po návratu z výkonu trestu. Je tedy zřejmé, že existuje skupina osob, jež žádnou sociální pomoc po návratu z výkonu trestu

nevyhledává (zároveň část z těchto osob ani nemusí být oslovena žádnou sociální službou), a kterou tudíž tento výzkum nijak nepostihuje.¹⁰ Náročnost rekrutace respondentů přes pracovníky pomáhajících organizací se odrazila i ve výzkumném vzorku, kde jsou oproti struktuře vězeňské populace (kromě jiných charakteristik) výrazně nadreprezentovány ženy. Poměr žen vůči mužům ve výzkumu činil 11:9, zatímco poměr odsouzených vězněných žen vůči odsouzeným vězněným mužům v organizačních jednotkách VSČR k 31. 12. 2019 činil 1 595:17 560 (Mäsiarová, 2019). Jedním z vysvětlení této disproporce může být skutečnost, že sociální pracovníci využili možnost zapojit do výzkumu své kolegyně s trestní minulostí. Ve spolupracujících organizacích byl zaměstnán výrazně vyšší počet žen než mužů. To odpovídá i obecné situaci v sociálních a zdravotních službách (v tzv. pomáhajících profesích), kde podle výběrového šetření provedeného Českým statistickým úřadem v roce 2018 pracovalo 298 300 žen vůči 71 900 mužů.¹¹

V souboru respondentů byla pouze jedna osoba, která otevřeně hovořila o tom, že neplánuje hledání práce a veškerou svou energii vkládá do získání invalidního důchodu. Důvodem pro toto rozhodnutí je přítomnost psychických i fyzických problémů, jež shledává závažnými překážkami v uplatnění na trhu práce. Problémy dávala do souvislosti s předchozím výkonem trestu, který ukončila pouze několik měsíců před výzkumným rozhovorem. Dále byla ve výběru pouze jedna osoba, která neměla zkušenost s výkonem trestu odnětí svobody (byl jí uložen podmíněný trest odnětí svobody). Minimálně o dvou respondentech je možné tvrdit, že byli *desistery*, tzn. že dlouhodobě zanechaly své kriminální kariéry.

¹⁰ Výzkum s podobnou skupinou respondentů byl v roce 2017 vytvořen na Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (Tomášek, a další). V první výzkumné skupině bylo 44 osob s kriminální minulostí, které se zapojily do programu Rubikon centra. Jednalo se o podpůrný program pro lidi opouštějící výkon trestu. V druhé skupině bylo celkem 83 klientů Probační a mediační služby. Ačkoliv byly parametry pro vznik recidivy vyšší u druhého vzorku, byl rozdíl v podílu skutečných recidivistů zarážející. V první skupině bylo nové odsouzení zjištěno pouze u 11,4 % osob. V druhé skupině se jednalo o 97,6 %.

¹¹ Viz online: <https://www.czso.cz/csu/czso/zaostreno-na-zeny-a-muze-ffhk87f13g> (navštíveno 20. 11. 2020)

8 Záznam v Rejstříku trestů

Z rozhovorů je zřejmé, že záznam, jakožto objektivní doklad o páčání trestné činnosti, spolu s dalšími překážkami snižoval možnost získání legálního zaměstnání. Někteří respondenti se proto z pochopitelných důvodů zdráhali reagovat na pracovní inzeráty, kde bylo uvedeno, že kandidát musí jako jednu z podmínek doložit výpis z rejstříku trestů nebo dokonce čistý trestní rejstřík. Docházelo tak k zúžení výběru možných zaměstnání. Například paní Zita si hledala práci potom, co jí skončilo zaměstnání asistentky v neziskové organizaci, která pomáhala lidem po výkonu trestu. Takto popisovala vlastní přístup k jednotlivým pracovním inzerátům:

„A hodně prostě všude v těch inzerátech je vlastně třeba výpis z Rejstříku trestů čistý, jo takže to jsem samozřejmě vůbec nezkoušela. Nezkoušela. Vůbec no.“ (Zita)

Její přístup byl ovlivněn zkušeností z jednoho z prvních pracovních pohovorů po propuštění z výkonu trestu, kde před potencionálními zaměstnavateli otevřeně mluvila o své trestní minulosti.

„Jako to bylo větší výběrové řízení třeba jo. Já jsem, já nevím, zkoušela ve XXXXX nějaké, já nevím, co to bylo, obchod nebo tak což bylo takové větší výběrové řízení, ale prostě já jsem toho názoru, že prostě já to řeknu hned, že jsem byla ve výkonu trestu. Mám z toho strašný strach, že třeba, já nevím, já si myslím, že upřímnost je na prvním místě tohlenc, že jo a záleží na zaměstnavateli, jak se k tomu postaví, jo. Než prostě lhát a to a pak se to třeba dozví, jo. Takže já prostě to říkám, to je moje minulost a prostě patří to ke mně. Takže jsem to řekla normálně na tom pohovoru, bylo mi řečeno, prostě že si toho váží, že jsem to řekla jo, ale prostě že vybrali jinou kandidátku. Takže nevím přesně ten důvod, jestli se zalekli nebo takhle.“ (Zita)

Paní Zita měla potřebu – zapříčiněnou, dle jejího vyjádření, strachem z toho, že později vyjde najevo skutečnost, že byla ve výkonu trestu - ozřejmit svou minulost a to i tehdy, když nebyla přímo dotazována. Zároveň na konci citace vyniká fakt, že lze v takovém případě těžko posuzovat skutečný důvod jejího neúspěchu ve výběrovém řízení. Je možné, že zaměstnavatel od jejího přijetí ustoupil kvůli záznamu v Rejstříku trestů, stejně tak je ale možné, že by své rozhodnutí zdůvodnil například krátkou pracovní zkušeností paní Zity – byla zaměstnána krátce po propuštění a to pouze po dobu půl roku. Podobně jako paní Zita se vyjadřovali i další respondenti. Jejich promluvy se týkaly především obav, které ve vztahu k hledání práce vyvolával záznam v Rejstříku trestů. Respondenti v mnoha případech shodně artikulovali své pocity zklamání a strachu z dalších neúspěchů, které jim ve výběrových řízeních podle jejich slov přivodil právě záznam v Rejstříku trestů. Často měli zkušenost, že byl výpis z Rejstříku trestů požadován, přestože nebyl v pracovním inzerátu uveden.

„Já jsem jí řekla, že o tu práci teda opravdu stojím za každou cenu, že teda zvířata miluju jako jo, a paní potom, když mi řekla, jako jestli mám čistý trestní rejstřík, tak jsem na ní hleděla, říkám jako na ošetřovatele zvířat v zoo? A ona, no, že to je teda bohužel požadavek z personálního. A já jsem jí řekla, že jsem byla ve výkonu trestu a že teda nemám čistý rejstřík. No a paní mi řekla, že sama osobně je z toho celkem skleslá, protože vidí ten zájem a všechno, jo. Já jsem se jí tam dokonce i rozbřečela (směje se), jakože o tu práci fakt stojím, takže ona ještě zjišťovala na

personálním, jestli by to nešlo nějakým způsobem obejít, a no tenkrát nešlo. Tak jsem z toho byla hodně skleslá.“ (Pavla)

„Rozesílala jsem životopisy. Stalo se mi třeba, že v XXXXX [název maloobchodního řetězce] – to jsem volala, protože jsem viděla, že v ten den byl inzerát, v místě mého bydliště -, tak jsem volala. Paní jako že nadšená, ptala se, kdy mohu nastoupit. Říkala jsem, že od pondělka – to byl asi čtvrtek. Jo, byla ráda. A poslední – před rozloučením – ať s sebou vezmu výpis z rejstříku trestů. Jako že potřebuji čistý. [...] Domluvily jsme se, já jsem to položila a už jsem věděla, že je zle. Tak jsem tam ani na ten pohovor nešla.“ (Drahomíra)

Shodně s předchozími citacemi popisoval své zkušenosti s hledáním práce i pan Julius, viz níže. Zprvu zkoušel odpovídat i na inzeráty s pracovními pozicemi, které explicitně vyžadovaly tzv. čistý trestní rejstřík. Tyto pokusy však končily zklamáním, a proto z této strategie později ustoupil.

„Já jsem to zkusil [zkusil odpovědět na inzerát s nabídkou práce, kde byla povinnost doložit čistý trestní rejstřík] dvakrát. A pak mi to vzalo veškeré iluze. Dokud to nebude opravdu jaksi smazáno, tak jsem to ani pak nezkoušel tam, kde to bylo vyloženo v těch propozicích, že to vyžadují. [...] Ta formulace dokonce nebyla, že požadují výpis z trestního rejstříku. Vlastně ten požadavek těch zaměstnavatelů byl čistý trestní rejstřík – v podmínkách, vyloženo v těch požadavcích.“ (Julius)

Zaměstnavatelé často formulují požadavek výpisu z Rejstříku trestů jako požadavek bezúhonnosti a z inzerátu je tak často již předem zřejmé, že se nehodlají ohlížet na důvody, kvůli nimž byl potenciální uchazeč o zaměstnání potrestán (viz kap. 11, příklady pracovních inzerátů s požadavkem bezúhonnosti v přílohách č. 1, 2, 3, 4 a 5). Plošný požadavek je přitom v nesouladu s právním rádem. Právní rámec bezúhonnosti tvoří zákoník práce (§ 30 odst. 2 a § 316 odst. 4), zákon o zaměstnanosti (§ 12 odst. 2) a nařízení GDPR (čl. 6 odst. 1 písm. F). Pokud tedy není požadavek podpořen právním předpisem, potom je nezbytná souvislost s povahou nabízené práce (Hubálek, Štěpánková, & Zamboj, 2008, str. 37). K této problematice se ve svém doporučení vyjádřil i ochránce veřejných práv (Kancelář veřejného ochránce práv, 2011), který v plošném požadování výpisu z Rejstříku trestů spatřuje možnou sekundární viktimizaci odsouzených osob.

Následují dvě fiktivní modelové situace ilustrující zákonný a nezákonný postup zaměstnavatelů.

1. Příklad **zákonného** postupu:

- Uchazeč o zaměstnání se záznamem v Rejstříku trestů neuspěl ve výběrovém řízení na pracovní pozici, jejíž náplní bylo doplňování zboží v supermarketu. Jeho záznam v Rejstříku trestů souvisel s odsouzením za krádeže.

2. Příklad **nezákonného** postupu:

- Uchazeč o zaměstnání se záznamem v Rejstříku trestů neuspěl ve výběrovém řízení na pracovní pozici, jejíž náplní bylo doplňování zboží v supermarketu. Jeho záznam

v Rejstříku trestů souvisel s odsouzením za neplacení výživného. Supermarket dle interního pokynu nepřijímá na tuto pozici žádné uchazeče se záznamem v Rejstříku trestů.

Zatímco v prvním příkladu je zřejmá souvislost mezi záznamem a zaměstnáním, v druhém případě nemá záznam o odsouzení v rejstříku trestů jasnou souvislost s nabízenou pracovní pozicí. Zaměstnavatel tak využívá požadavek bezúhonnosti jako nástroj selekce kandidátů a záznam o odsouzení pro něj představuje spíše doklad o nespolehlivosti, nezodpovědnosti apod.

Poslední rozsáhlejší průzkum mezi zaměstnavateli vytvořila v roce 2015 společnost LMC, která spravuje pracovní portály Práce.cz a Jobs.cz. Z 241 zaměstnavatelů všech velikostí z celé ČR napříč odvětvími tehdy uvedlo 55 %, že lidi se záznamem v Rejstříku trestů nezaměstnávají. Celkem 50 % z těchto zaměstnavatelů uvedlo, že požadavek trestní bezúhonnosti byl interním nařízením firmy, 17 % mělo špatné předchozí zkušenosti a zbytek uváděl jiné důvody, mezi kterými byla i možnost, že uchazeči se záznamem údajně dostali ve výběrovém řízení šanci, ale neobstáli v konkurenci ostatních. 68 % firem požadovalo během náboru výpis z Rejstříku trestů (LMC, 2015). Je tedy zřejmé, že požadavek plošné bezúhonnosti byl v roce 2015 alespoň částí zaměstnavatelů vyžadován.¹²

Mnozí respondenti předkládaného výzkumu, kteří měli u výběrového řízení negativní zkušenosti právě kvůli záznamu v Rejstříku trestů, se shodovali v tom, že zaměstnavatel má právo na výběr zaměstnance, jehož chce a v plošném požadavku čistého Rejstříku trestů nespatořovali problém, resp. diskriminační jednání. A ačkoliv, jako například pan Kristián v následující citaci, často zpochybňovali etičnost jednání zaměstnavatele, ve výsledku brali požadavek na čistý trestní rejstřík jako danost.

„Když ten majitel to chce, tak já si myslím, že je, jako on to může žádat. Jako já si na vás, když budete chtít, já budu majitel a budu jakoukoliv práci pod sebou mít a jako, no tak nebudete se mi líbit a prostě řeknu a máte záznam v trestním rejstříku. Já se vás nezeptám, že byl jste ve výkonu trestu, že to vidím, to poznám, že asi jo. [...] A ten majitel si pro sebe řekne „no, tak asi byl ve výkonu trestu“, zeptáme se ho jinak: „Máte záznam v trestním rejstříku?“ On to může vyžadovat, on je majitel.“ (Kristián)

Podobně jako pan Kristián se vyjadřovali i další respondenti. Až na výjimky se shodovali, že zaměstnavatel má v tomto ohledu plné právo na výběr zaměstnance a nad možnou diskriminací se nijak nepozastavovali. Nikdo z respondentů neuvažoval o možnostech řešení diskriminačního jednání.

„Oni si vybíraj ty lidi. [...] Ty zaměstnavatelé si vybíraj lidi. Kdo jim padne do oka, tak, nebo jak se vyspěj.“ (Dan)

¹² Průzkum rovněž poskytl informaci, že pouze 10 % z 241 zaměstnavatelů využívalo dotace od ÚP (např. SÚPM, VPP) (LMC, 2015).

„Ale já nevím. Byla to restaurace, já nevím, to záleží na majiteli, že jo, na zaměstnavateli, který vás zaměstná, jestli tam chce mít někoho s trestní minulostí, nebo ne. Tak přece jenom byla to restaurace, já nevím, kde měli tam lahve alkoholu, měli tam cigarety, byla tam spousta jídla. Nevím. Jako některý zaměstnavatelé se vás ani nezeptaj, co máte za trestní minulost. A házej vás všechny do jednoho pytle, že jo. Já jsem prostě nikoho nezabila nebo tak prostě [usměje se]. [...] Mě to prostě úplně srazilo na kolena. Já říkám, to nemá cenu tohle. Když mě nevezmou na mytí nádobí, tak prostě nic hledat nebudu.“ (Julie)

Výjimky, které se odlišovaly od většiny respondentů zejména vyšší kvalifikací a pracovními zkušenostmi, byli lidé, kteří zkoušeli odpovídat na inzeráty bez ohledu na záznam v Rejstříku trestů a požadavek čistého Rejstříku. Jedna z respondentek – paní Františka - odpověděla na otázku, zdali zkoušela i pracovní inzeráty, kde byl jednou z podmínek čistý Rejstřík trestů, následovně:

„Jo. Všude. A prostě čekala jsem na to, že uvidím, až dojde na lámání chleba. Tak prostě, že to nechám bejt až prostě do toho finále.“ (Františka)

Když se ucházela o zaměstnání nedlouho po propuštění z výkonu trestu, její zkušenost byla následující:

„To jsem si našla, jako bylo to v oblasti XXXXX a tam dokonce bylo nějaký jako formulář o tom, že tam bylo - byla jste v posledních pěti letech trestaná nebo něco o trestní minulosti. A já jsem to nechala volný, já jsem tam nenapsala nic. Nikoho to nezajímalo, nikdo se mě nezeptal a zůstalo to. ... Nechtěla jsem lhát a prostě jsem to nevyplnila.“ (Františka)

V podobné situaci byl i pan Felix, který se ucházel o práci krátce po svém propuštění z výkonu trestu.

„Práci, o kterou jsem celkem hodně stál, dostal jsem se dokonce až do třetího kola a celou tu dobu jsem vlastně vůbec nezmiňoval tu trestní minulost. Nebyla to podmínka, jo, ale už jsem byl v tom třetím kole, ten vztah s těmi lidmi byl takový, jaký byl, a já jsem udělal tu chybu, že jsem to zmínil, a v ten moment se to všechno zavřelo, jo.“ (Felix)

U většiny respondentů ale převažovala strategie odepisování pouze na inzeráty, kde nebyla uvedena povinnost dodání výpisu z Rejstříku trestů (často ale až po první či druhé negativní zkušenosti), zároveň většina respondentů zmiňovala své pochyby o vlastní atraktivitě pro potenciální zaměstnavatele – zejména vzhledem ke krátké pracovní praxi, nedostatku zkušeností, nízkému vzdělání apod. Nejen proto byla pro mnohé respondenty zásadní spolupráce s organizací pomáhající lidem po propuštění. Bylo tomu tak i pro paní Zitu, která si přes takovou organizaci mohla sehnat zaměstnání, kde by jinak byl vyžadován čistý Rejstřík trestů:

„... Tak oni jsou jakože, oni [firma, kde paní Zita pracuje] spolupracují s XXXXX [název pomáhající organizace], že jo. Takže oni ví, ale byla jsem na pohovoru s vedoucí a ta mi řekla, že mě teda přijme, ale že nesmím to nikde říkat, že na XXXXX jsou.“ (Zita)

Část respondentů, kteří byli zároveň klienty jedné z organizací pomáhající lidem s trestnou minulostí, často pracovala v zaměstnáních, jež jim byla zprostředkována přes zmíněnou organizaci. Zaměstnavatel, resp. pouze minimum lidí na straně zaměstnavatele, bylo obeznámeno s minulostí klienta. Klient již potom nemusel o své trestní minulosti před budoucím zaměstnavatelem hovořit. Organizace tímto způsobem doporučovala pouze klienty, se kterými delší dobu spolupracovala bez větších obtíží.

Lze tvrdit, že mezi respondenty panovala shoda v tom, že je lepší, když méně lidí na pracovišti ví o jejich trestní minulosti. V tom pomáhala právě i forma zaměstnávání přes program, který je popsán výše. V místě, kde pracovala paní Pavla, byl s její minulostí obeznámen pouze jediný vedoucí pracovník. Takto paní Pavla reprodukovala jeho slova: „*A prostě nedej Bože, že by se to třeba dozvěděli, říkal, může se stát i to, ne že jenom, že by měli jenom předsudky nebo něco, ale může se stát, že někdo by udělal naschvál a někde něco odtáh a svedl to třeba ne mě, takže on říkal, že se tomu chce razantně vyhnout.*“

Paní Lubomíra získala zmíněným zprostředkujícím programem práci v úklidové firmě a v následující citaci popisuje, jak se pracovníci v jedné z firem, kde uklízela, dozvěděli přes její bývalou spoluvězenkyni o její minulosti: „... *ale prostě já s nima nemám nic společného* [pozn. aut.: s lidmi z podniku, kde uklízela], *ale ta holka dělala právě v tom XXXXX. Ale ona jako ještě jsme šli kouřit, byla přestávka a ona: „Jé já tě znám.“ Přes celou tu kužárnu tam bylo asi čtyřicet lidí. Říkám: „A odkud mě znáš?“ nenápadně. Ta paní: „Ty jsi byla na vazbě.“ Říkám: „Ale proč řveš, ale.“ Říkám tak jako já hned, že útok. Říkám: „Proč řveš, tak jako dobrý, čau toto, já uklízím tady, jo tohlencto.“ Říkám: „Neřvi tolik, nemusí celý.“ „Já se za to nestydím.“ Říkám: „Já se za to taky nestydím, ale prostě...“ Jo. Nemusím to tady vykládat v XXXXX, když já v XXXXX nepracuju, že jo¹³. Nemusí vůbec.“ Dále respondentka popisovala, jakým způsobem se informace o její minulosti šířily: „*No takže, ale potom ona pracovala s Polkama a pak jsem jakoby na autobusové zastávce slyšela, jak jim to vykládá, tak jako. A ty Polky pak začaly mluvit jakoby dál, ale mě se to nedotklo nějak jakoby, že by šly za mojí mistrovou nebo tak. Že to byla taková rázná ženská, že jo, já si myslím, že by mě nenechala takhle. Ale jako už mi bylo blbě to, že ta holka z té vazby prostě jde a vykládá to druhým lidem, jo. A ty Polky už potom jenom mluvily, oni už tak jako za zádama. Ale jinak přímo ne.*“*

Podobný příběh vyprávěl i pan Dan, který pocházel z menšího města v západních Čechách (formou dialogu s výzkumníkem):

R¹⁴: „*A ta paní říkala, že je takovýho názoru, že každéj má dostat druhou šanci, no. No tak říkám paráda, paní je slušná, příjemná, tohle, mám práci. Slíbila mi práci. Říká vyběhejte si papíry u doktora, tohle a druhej den už půjdete do práce. Ženský vám tady ukážou co a jak . Říkám dobrý.*“

¹³ Respondentka nepracovala pro podnik, kde pracovala její známá, s kterou se potkala ve výkonu trestu. Velký výrobní podnik outsourcoval úklidové služby u firmy, kde respondentka pracovala.

¹⁴ „R“ uvádí výpověď respondenta. „T“, viz dále, uvádí otázku nebo reakci tazatele. Podobně i na dalších stranách textu.

Tak já jsem si vyběhal ty papíry, přijdu tam, řekne, já už nepotřebuju [zde je míněn fakt, že pana Dana již nechtěla zaměstnat] a směje se mi do obličeje.“

T: „S čím to mohlo souviset?“

R: „*Pak jsem zjistil, že oni si tam o mně povídaly ty ženský a že to prostě nechtěj, abych tam dělal s nima.“*

Všichni respondenti byli dobře obeznámeni s možností zahlazení záznamu o odsouzení v Rejstříku trestů. Zároveň většina z nich přesně nevěděla, kdy budou moci o zahlazení požádat a většinou měli pouze přibližnou představu, kolik let jim do této možnosti zbývá. Dobu, kdy lze o tzv. výmaz požádat, ovlivňuje délka trestu, jeho forma a podmínka nepřetržitého řádného života mezi propuštěním a dobou, kdy je možné žádost podat.¹⁵

¹⁵ Postup a pravidla pro podání žádosti o zahlazení záznamu v Rejstříku trestů se ve stručné formě nachází např. zde: https://www.rubikoncentrum.cz/wp-content/uploads/2017/08/Prirucka_pro_osoby_se_zaznamem_v_RT.pdf

9 Další témata identifikovaná v rozhovorech s lidmi s trestnou minulostí

Dotazování k problematice záznamu v Rejstříku trestů jako překážce k získání legální práce přineslo tematizování mnoha dalších bariér, které stály před respondenty a jejich snahou nalézt zaměstnání. Potřeby respondentů a jejich naplňování se od doby propuštění do doby rozhovoru různě proměňovaly. Někteří respondenti nemuseli například díky rodinným vazbám na počátku řešit bydlení a mohli se tak okamžitě zaměřit pouze na hledání práce. Jednotlivé potřeby a jejich nenaplnění na sebe různě narážely a stávaly se bariérami získání legálního zaměstnání. Bariéry identifikované v rozhovorech s respondenty lze shrnout do následujících tematických okruhů:

- Exekuce
- Chybějící pracovní historie a související pracovní zkušenosti
- Bydlení
- Sociální vazby
- Závislosti
- Změny vzorců chování způsobené pobytem ve věznici

V následujících podkapitolách analýza popisuje jednotlivé bariéry.

9.1 Exekuce

Exekuce byly jednou z podstatných a mnohokrát zmiňovaných bariér. Situaci ilustruje prohlášení pana Kristiána, které zaznívalo v různých variacích i v jiných rozhovorech: „*Každej, no. Já je [exekuce] mám taky právě (směje se). Já si myslím, kdo je dneska nemá. Prostě mám je, no.*“ Exekuce, které měly na životy lidí a jejich každodennost zásadní dopad, byly na jedné straně velký problém, na straně druhé byly často přijímány jako něco běžného.

Respondenti postrádali motivaci, zejména v minulosti před spoluprací s pomáhajícími organizacemi, zajistit si legální příjem, neboť byli demotivováni faktem, že značná část jejich výdělku připadne právě na exekuce. Z toho důvodu často pracovali mimo standardní pracovněprávní vztahy, jinak řečeno na černo. V malé míře se respondenti přiznávali ke kombinování příjmů z práce na černo a legálních zaměstnání (případně i tréninkových míst¹⁶) i v době rozhovoru.¹⁷ Jak uvádí analýza ASZ o obeznámenosti zaměstnavatelů s nástroji pomoci předluženým zaměstnancům (Charvát, 2020, str. 27), zároveň zde byla značná část zaměstnavatelů, kteří měli negativní zkušenosti se zadluženými zaměstnanci. Zejména zástupci firem s méně než 100 zaměstnanci sdíleli zkušenosti s výraznými problémy s náročnou administrací exekvovaných zaměstnanců (ibid.). Mezi zaměstnavateli panovala shoda i v názoru,

¹⁶ Viz konkrétní příklady dobrých praxí s využitím tréninkových míst, např.: https://www.mubruntal.cz/assets/File.ashx?id_org=1316&id_dokumenty=955490 (navštíveno 27. 11. 2020), http://zamestnani.jeseniky-brontosaurus.cz/sites/zamestnani.jeseniky-brontosaurus.cz/files/Peci_o_jesenickou_krajinu_k_zamestnani_-_prirucka-dobre-praxe.pdf (navštíveno 27. 11. 2020).

¹⁷ Více o problematice práce mimo standardní pracovněprávní vztahy a perspektivě respondentů hovoří následující podkapitola.

že exekvovaného zaměstnance nelze plnohodnotně finančně motivovat nebo že mezi těmito zaměstnanci je vyšší fluktuace.

Exekvované pohledávky respondentů často vznikaly v souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody nebo byly přímo součástí trestu jako náhrada škody apod.

„Exekuce jsem měl, když jsem jako, protože to nebyl můj jedinej výkon trestu. Takže já jsem měl exekuce, dá se říct, půl milionu jsem tam měl jako výkonný trest, teda jo. Já jsem neměl teda v životě půjčku, nic takovýho, že bych si nasekal dluhy, ale musel jsem platit moje hlouposti, že jo.“ (Josef)

„Já vlastně těch dluhů zas tolik nemám. Já jsem vlastně nikdy žádný dluhy neměla a nikdy mi žádný dluhy jako nevznikly nějak jako jinak, že bych si něco půjčila nebo podobně. Já to mám vyloženě to, že jsem měla fakt prostě jako náklady za soudní řízení, náklady za vazbu, náklady za obhájce a tím, že vlastně mám takový trestný čin, jakej mám, tak náhradu škody. A něco jsem splatila už ve výkonu trestu a co mě zůstalo, tak je náhrada škody a vlastně obhájce. A ta náhrada škody šla do exekuce, takže já jí vlastně jako musím splácet v tý exekuci ač jako v průběhu těch let, co jsem venku byla snaha nějakým způsobem jako splácet to napřímo a podobně, ale bohužel to je tak jako citlivý, že se to s nima jako s poškozenýma nedalo jako domluvit. Ale snad už mi to jako příští rok skončí a vlastně pak už splácím, ještě jako nad rámec toho splácím toho obhájce, kterýho si splácím fakt jako pětistovkou měsíčně.“ (Barbora)

„Ne ne, jako to jsou dluhy, který prostě vznikly, takže ne žádný další alternativní trest, nic prostě jako. Tam to jako samozřejmě za těch pět let, když nemůžete vůbec fungovat a nic, takže se nahromadí dluhy a jako [...] Jako jsou to prostě co naskáčou jako telefony, právní zastoupení a prostě všechno. Náklady trestního řízení a tak dále. Jako všechno, co se prostě vyrojí jako v tom.“ (Františka)

Dluhy a exekuce vznikaly i různými dalšími způsoby. Pohledávky vůči lidem s trestnou minulostí se tedy mnohdy významně neodlišovaly od dluhů netrestané populace.

„Částečně to byl úvěr, půjčka. Bylo to jakoby v souvislosti s podnikáním ještě tehdy, ale bylo to celkem neúmyslně. Ta doba po té revoluci byla taková, že jsem si platil zdravotní pojištění, došlo tam k nějaké chybě a projevilo se to až strašně moc zpětně a už to bylo s vysokým penále. Říkám: dlužná částka byla asi 16 tisíc a vyšplhalo to skoro na čtvrt milionu během té doby, takže tam to bylo.“ (Julius)

„Rodině [dluh vůči rodině poškozeného]. No, tak to vůbec jako nepřichází v úvahu, v životě ode mě nic neuvidí, nevím za co. Pak tam mám nějaký exekuce, ale to jsou takový exekuce jako z doby, kdy jsem neměla peníze, neměla jsem na jízdenku, chytl mě revizor, jo. To není, že bych si namrskala, nabrala nějaký půjčky a pak to neplatila, to já nemám tady toto, to já mám všechno. Zdravotní, sociální mám celkem taky jako zaplacený. Akorát na tom sociálním dlužím, to už jsem zjišťovala, ještě když jsem byla v té Opavě. Osm tisíc osm set devadesát korun za rok 2005. Takže to budu muset nějakým způsobem doplatit nebo se mi ten rok 2005 nezapočítá k důchodu, ale to

není zas tolik peněz. Takovej drobněj dloužek jako, to je ještě z doby, kdy já jsem končila vlastně s podnikáním a než prostě jsem si to v hlavě všechno srovnala a tak dál, tak jsem to neplatila. Čtyřikrát jsem to nezaplatila nebo třikrát. Takže to tam jako naskočilo. Takhle, že bych měla nějaký... No potom samozřejmě musím si zaplatit výkon trestu, že no tak jsem si říkala, že bych potom, až se mi to všechno srovná, protože mám spoustu všelijakých nemocí závažnejch.“ (Klaudie)

Najít odvalu a motivaci k řešení dluhů respondenti často našli právě až v pomáhající organizaci, kde jednak dostali praktickou pomoc dluhové poradny (nebo zprostředkování služeb dluhové poradny u jiného subjektu) a jednak také získali potřebnou motivaci pro vstup do insolvence. Zároveň s tím byli motivováni najít si práci, s kterou mohli oddlužení dosáhnout.

„Když šlo o dohodu, tak tam až toho tolik nebylo, protože ten plat nebyl až takový. Ted' už to samozřejmě hrozí. Jak říkám: tady mi v podstatě nabídli pomocnou ruku, že bychom si zažádali o to oddlužení, jak je ten zákon o tom bankrotu. Takže z tohoto důvodu by to, si myslím, bylo snad akceptovatelné, pokud by to nějakým způsobem nebylo až tak..., což se dozvíme, tu přesnou částku, až vlastně proběhne to řízení. Takže tam, si myslím, by to nějakým způsobem šlo. Ale vlastně do té doby, kdyby to opravdu byla srážka jako taková, tak jsme si to tady počítali, tak bych to, tak bych snad... To je proti tomu [exekuční srážky ze mzdy], kdo chce vlastně splácet, úplně likvidační, protože tam by mi nechali sedm tisíc a to vlastně nemám ani na ten nájem vlastně. Na ostatní už nic. Takže když se to povede [osobní bankrot], tak musím říct, že by to bylo naprosto báječné. Pokud se to nepovede, tak bych nemohl pokračovat v té práci, protože to je úplně likvidační. Mantinely jsou bohužel takto nastavené.“ (Julius)

„Nedaří se mi to [dluhy] splácet, právě proto právě potřebuji hlavní pracovní poměr. Mám je zmapované, všechno vlastně i tady jsem byla v dluhové poradně. Mám to všechno sepsané, ale exekuční návrhy na srážky mám. Jenomže tím pádem, že jsem ale, protože jsem na DPČ, oni mi to nemají z čeho stahovat, protože nemám tak velký příjem. Ale samozřejmě jakmile budu mít hlavní pracovní poměr, tak už na to šáhnout můžou, ale já chci jít do oddlužení. Proto se zaměřuji na to, najít si nějakou práci, proto jsme to propočítávali, že bych měla mít minimální mzdu nějakou dvanáct tisíc, abych mohla jít do toho oddlužení. Takže to mám v plánu.“ (Pavla)

Podobně jako u mnohých dalších bariér, i u exekucí je třeba lidem poskytnout komplexní služby, které jim umožní popsat jejich dluhy a exekuce, dodat motivaci a nástroje k jejich řešení a případně i pomoc s nalezením vhodného zaměstnání, s kterým budou moci své dluhy umořit. Hledání motivace je složité zvláště v případě kombinace vysokého zadlužení a vyššího věku.

„Pane XXXXX [oslovení tazatele], v mých letech. Já nevím v těch pět a padesáti a takový ty dluhy, co já mám, jo, kdybych měl těch dvě stě, tři sta tisíc, ještě bych o tom přemejšlel, jo. Takhle to řeknu, takhle si to řekneme. Ale když má člověk ty miliony, já to nezaplatím [směje se], já si myslím, že v žádném případě, ode mě to nedostanou. I kdybych jako teda [pracoval] na smlouvu třeba...“ (Kristián)

9.1.1 Práce na černo a jiné formy práce mimo standardní pracovněprávní vztahy

Přestože motivace k práci mimo standardní pracovní vztahy mohou být různé a nebyly jimi ani v případě respondentů tohoto výzkumu pouze exekuce, souvislost s nimi respondenti zmiňovali často. Obecně lze říci, že toto téma zaznívalo v mnoha rozhovorech, neboť velká část respondentů měla zkušenosti s prací tzv. na černo, tzn. mimo klasické pracovněprávní vztahy. Případně kombinovali legální a nelegální formy pracovních vztahů nebo se pohybovali v šedých zónách pracovního trhu.

T: „...A můžu se zeptat, jestli to bylo jakoby na smlouvu, nebo to bylo jakoby načerno?“

R: „Jako papír jsem měl, kdyby přišla kontrola, ale...“ (Dan)

Jak bylo zmíněno, motivace pro výběr právě takových druhů prací byly různé, znovu lze zmínit vysokou zadluženost respondentů a související exekuce, které jim zásadně snižovaly jejich disponibilní příjem z legálních prací. Mnohokrát trestaný pan Kristián měl, dle svých slov, několik exekucí a jeho dluhy se počítaly v řádech několika milionů. Takto hovořil o svých pracovních zkušenostech a o kombinování legálních a nelegálních zaměstnání:

R: *Jako dělal jsem na smlouvu.*

T: *Dělal jste na smlouvu?*

R: *Dělal tady pod paní XXXXX taky, jo, na smlouvu jsem taky dělal z těch nabídek tady práce. No a jak říkám, většinou načerno.*

T: *Jo jako, že jste měl dvě práce jako spíš najednou nebo takhle, že jste...*

R: *Při ní jsem dělal a při ní jsem měl ještě druhou práci, jako že peníze mi nestačily, který mi dávali.*

Pan Kristián v úryvku přepisu rozhovoru výše tvrdí, že ve stejném období, kdy pracoval na tréninkovém pracovním místě v jednom ze zaměstnaneckých projektů, měl i nelegální příjem z dalšího zaměstnání. A v další části rozhovoru doplnil:

T: *Takže vlastně teďka potom, co jste se teda už naposledy dostal z výkonu trestu, tak jste vystřídal několik různých prací za ty tři roky, jste říkal?*

R: *Teďka dělám zase malířinu zase načerno.*

T: *Jo, kolik toho třeba, co všechno za ty tři roky, asi toho je víc?*

R: *Načerno?*

T: *Hm [přítaká].*

R: *Dělal jsem tu zedničinu, většinou, jo, nejsem odborník na zedničinu, ale praxi mám, jo. No ta zednická práce většinou, no. Ty pomocný práce, no. A malířina no, já jsem dva roky jsem se učil na toho malíře, lakýrníka, že, nedoučenej, jako rok mi scházel, takže mám taky praxi v malířině a lakýrnictví, takže tadytu profesi dělám jako načerno. Jako mezi náma, já nevím jako.*

T: *Já tady nikoho nesoudím a tohleto je anonymní.*

R: *Musím dělat [směje se].*

Významným faktorem pro upřednostňování práce na bázi nestandardních pracovních vztahů bylo i to, že zaměstnavatelé zaměstnávající lidi na černo nepožadovali výpis z Rejstříku trestů a v neposlední řadě šlo i o značnou flexibilitu, kterou tyto práce poskytovaly. Respondenti zmiňovali výhodu flexibility zejména v souvislosti s užíváním návykových látek, kdy měli různá období, kdy nebyli schopni pracovat a zejména jejich týdenní režim nebyl vhodně strukturovaný pro potřeby většiny standardních nízkokvalifikovaných prací (více o této problematice pojednává kap. 9.5.). Rozdílnost ve strukturování času lze ostatně nalézt i v životě sociálně vyloučených osob (Růžička, 2011; Vašát, 2014). Výhody práce na černo, jako už zmíněné nepožadování výpisu z Rejstříku trestů zaměstnavatelem nebo flexibilita, však stojí proti nevýhodám v podobě nižší stability zaměstnání. Respondenti zmiňovali například nejasné vyplácení odměn za odvedenou práci nebo chybějící odvody ze mzdy a s tím související ohrožení vzniku nároku na důchod.

„Já jsem jako neměl problém. Ale jako bylo to bylo přes agenturu, nebylo to normálně jako kdybych šel do nějaký fabriky a jako nastálo. Byla to agentura, protože jsem věděl, že přes tu agenturu nebudou zjišťovat prostě, kde jsem byl a tadyto. Tam byl prostě nějaký Ukrajinec a platil prostě, takže jsem šel prostě pod něj, ale potom už to bylo horší a horší, tak jsem od něj odešel, protože už neplatil tak, jak měl.“ (Michal)

Pan Felix popisoval svou složitou životní situaci následujícím způsobem. V závěru citace si představuje, jaké by byly alternativy v případě, že by neměl možnost využít své stávající sociální vazby.

„Jsem čtyři měsíce dělal takovou brigádu, kdy jsem jezdil s čistícím strojem v garážích, a teďka dělám více či méně obchodníka pro tři firmy, jo, to znamená, nějaké obchodní zastoupení. Většinou to jsou lidi, kteří, nedá se říct, že by to bylo úplně jakoby komerční, protože tam je nějaká pomoc, to znamená, je tam můj bratr, vlastní jednu firmu, druhou firmu vlastní jeden můj známý a tak jakoby pro ně něco dělám. Není to plnej úvazek ve své podstatě, ale dělám to tak, ale snažím se to nějak rozdělit, abych vůbec nějak fungoval. Bez toho bych asi vůbec tady v té branži vůbec neměl šanci, bez té podpory, takže bych byl někde na lince někde ve fabrice, anebo někde, kde by to asi by to nevadilo a řešil bych, jak část peněz dostat jakoby [usměje se] legálně a část prostě na ruku, abych vlastně vyžil.“

9.2 Chybějící pracovní historie a související pracovní zkušenosti

Další bariérou identifikovanou v rozhovorech s respondenty byly jejich krátké pracovní historie a chybějící pracovní zkušenosti. Ty mohly představovat v očích potenciálních zaměstnavatelů velký

hendikep. Někteří respondenti měli například ve 30 letech zcela mizivé pracovní zkušenosti často kombinované s nízkou úrovní dosaženého vzdělání (9 z celkových 20 respondentů mělo základní vzdělání).

„Vzdělání taky velkou roli hraje, když řeknete základní, prostě, tak co si o vás pomyslí [respondentka šeptá]. Je to takové, jo, jako málokomu člověk vysvětlí, to už musí potom zajít do své minulosti a vysvětlovat, proč teda nedokončil nějakou střední školu, že. Takže i to vzdělání hraje velkou roli.“ (Pavla)

První dlouhodobější pracovní zkušenost pro tyto osoby často začínala tréninkovým místem v pomáhajících organizacích, s kterými po propuštění spolupracovali.

„Pracovní zkušenosti moc nemám z minulosti. Než jsem nastoupila sem, tak jsem dělala v organizaci XXXXX [organizace věnující se sociální práci], kde jsem dělala takovou pomocnou administrativu. To bylo tréninkové místo, co jsem vlastně získala tady od XXXXX [organizace, kde paní byla klientkou].“ (Klára)

„Ne, já jsem v životě předtím [před tréninkovým místem v pomáhající organizaci] nepracovala. Jako pracovala jsem, ale to bylo nějak po škole. Mě vyhodili ze školy asi v šestnácti letech za ublížení na zdraví, prostě už jsem jako fetovala všechno. Takže pak jsem šla, já nevím, v papírnictví jsem dělala asi půl roku, jo. Pak už v nějaké fabrice. Ale to bylo na těch drogách, takže jsem tam vydržela třeba měsíc, jo. Takže to bylo takové... No a pak už nějakých od těch sedmnácti do těch dvaceti šesti jsem nedělala nic. Já jsem prostě jenom, já jsem se živila vlastně trestnou činností.“ (Zita)

„Skoro žádný [odpověď na otázku o předchozích pracovních zkušenostech]. [...] Já jsem poměrně dlouho páchala trestnou činností, takže (usměje se) jakoby, chvílku jsem pracovala po škole a pak, až teďka pracuju, no.“ (Julie)

Často tematizovaný byl také problém výrazných časových prodlev mezi jednotlivými zaměstnáními zapříčiněný výkonem trestu. Respondentka Pavla popisovala své obavy a jejich řešení následujícím způsobem:

„...No a potom bych řekla, to, když se zaměstnavatel zeptá, kdy jste naposledy pracoval. Jo a potom, když vidí nějaké fakt velké mezery [v životopise], a co jste dělala tak dlouho? No a teď jste v pasti. A co jim řeknete? ... No, já jsem taková, že já neumím moc, ne že vůbec, já vlastně neumím vůbec lhát. Já bych se do toho zamotala, že já prostě řeknu pravdu.“

Takto popisoval provedení svého pracovního životopisu pan Julius:

„Tam jsem vyplnil přesně, jak jsme říkali: práce v kuchyni, pomocná práce úklid, vedoucí úklidu. Takže jsem tam napsal ty pozice. Napsal jsem to takhle konkrétně. Neříkám, že bych se za to vyloženě styděl, ale z takového taktického hlediska to určitě...“

Základní funkcí životopisu je prezentace pracovních zkušeností. Pan Julius proto ve svém životopise vyplnil mezery zapříčiněné více než čtyřletým odnětím svobody pracemi, kterým se ve vězení věnoval. Podobně pan Kamil, který při svém několikaletém výkonu trestu vystřídal několik věznic.

„Ne. Tam jsme to udělali tak, že napsali – když jsem pracoval v Mírově, tak napsali Jičín, prádelna; když Pardubice, tak že jsem pracoval na údržbě, na kuchyni nebo něco a tak dál. Paní XXXXX [zaměstnankyně pomáhající NNO] to pěkně sepsala.“¹⁸

Prodlevy mezi jednotlivými zaměstnáními v životopisech respondentů byly tedy způsobené jednak samotným výkonem trestu, jak bylo zmíněno výše, a jednak také prací na černo, kterou motivovaly zejména vysoké dluhy a opodstatněné obavy z exekutorů (podrobněji v kap. 9.1.1). Vzhledem k shodně nižšímu vzdělání respondentů a jejich často podobným životním drahám nebo aspiracím byly u mnoha respondentů jmenovány podobné pracovní zkušenosti. V případě, kdy respondenti měli pracovní zkušenosti, byly jmenovány zejména dělnické profese, méně kvalifikované profese ve službách apod.

„No tak většinou jsem dělal tu zednickou, jo. Vlastně potom jsem byl u města XXXXX [název města] komunikace a tak, prostě sekání trávy a takový, jo, prostě všechno. Pět roků jsem dělal popeláři, jo. Když jsem byl teda na úřadu práce nebo takový, jo, takže u nás nebyl, já nejsu člověk, kterej by jako nedělal, jo. A když jsem byl třeba na úřadu práce, takže jako nějaký ty černoty, když to tak řeknu, tak určitě by bylo, taková práce by byla furt, vždycky.“ (Josef)

„Dělala jsem vlastně ve výrobě plastových lahví, dělala jsem servírku, dělala jsem uklízečku při mateřské a dělala jsem potom vlastně ve fabrice v železárnách, dělala jsem balení, opláštění na kotle.“ (Pavla)

„Jezdil jsem na ještěrce. Já mám papír s dekou ten průkaz, jsem si udělal, jsem dělal ve fabrikách hodně, byl jsem ve skladu, já jsem dělal ve skladu jenom. Bud' jsem jezdil na ještěrce, nebo jsem byl někde na lince, dělal jsem tady v XXXXX [název firmy], jestli víte, kde to je. XXXXX [název firmy], tam jsem dělal, potom na stavbách třeba přidavač. Prostě takovýhle věci, no.“ (Michal)

„Zedničina, v lese jsem dělal s motorovou pilou, tahal jsem s koněm, ve sběrně jsem dělal. Jako takhle, já umím hodně prací. Já jsem takovej... Když jsem byl malej, tak jsem nedostával od mámy kapesný nebo tak. Já když jsem něco chtěl, tak jsem si na to musel vydělat sám. Od všeho něco, no. Na statku jsem dělal taky se zvířatama, na farmách. Zkušeností mám dost.“ (Dan)

Mezi respondenty bylo několik osob, které se zcela vymykaly výše uvedeným kategoriím, např. konstruktér složitých průmyslových zařízení nebo tisková mluvčí významné organizace. Respondenti se zkušeností s tréninkovými místy měli často vyšší aspirace a požadavky na budoucí pracovní místa či přímo obsazovali nižší nebo střední místa v managementu pomáhajících organizací (tzn. tam, kde na počátku pracovali na tréninkových pozicích). Několik

¹⁸ V citaci byly změněny názvy lokalit.

respondentů rovněž změnilo svou pracovní kariéru v souvislosti s rekvalifikacemi a kurzy, které nabízel jednak ÚP a jednak také pomáhající organizace, s nimiž spolupracují či spolupracovali. Například paní Pavla po propuštění z výkonu trestu pracovala na tréninkovém místě v pomáhající organizaci. To ovlivnilo její rozhodování o dalším profesním vývoji natolik, že by si ráda udělala kurz a stala se sociální pracovnící. Avšak kvůli záznamu v Rejstříku trestů nemohla, dle svých slov, ani zahájit související kurz.¹⁹ Chtěla proto nejprve začít kurz, se kterým by mohla pracovat jako pomocná zdravotní pracovníce. V době rozhovoru se chystala kurz začít.

„No ale je to [stát se sociální pracovnící] dlouhodobý cíl nebo dlouhodobý, čtyři roky, jak pro koho, že. Ale prostě jsem se rozhodla a půjdu si za tím. A já si myslím, že teďka zatím, když si můžu dělat zatím tu sanitářku a jediné, i kdyby mě to vyloženě teda nebavilo, protože je rozdíl dělat pracovníka a někde pomáhat lidem, jakoby co jsou v krizové situaci a takhle. ... Takže bych chtěla toho pracovníka v sociálních službách, ale tam je podmínka čistý trestní rejstřík. Takže musím čekat.“ (Pavla)

Podobně jako paní Pavla se prostřednictvím pomáhající organizace vzdělával i pan Kamil, jemuž byla zajištěna účast na kurzu na obsluhu vysokozdvizného vozíku.

„Teďka mi dokonce zajišťuje i možnost kurzu na vysokozdvizný vozík. Ten si udělám, i když mám tyhle ty možnosti, které rozjždím, protože ten vysokozdvizný vozík mi připadá jako věc, která by mne bavila už proto, že mám rád, když jsou věci nějak v řádu. Nebo – mám rád pořádek a řád. To jsou moje základní věci. Takže si myslím, že by mi to vyhovovalo, tahle práce.“ (Kamil)

9.3 Bydlení

Bariérou k získání legálního zaměstnání byla pro mnohé respondenty prioritizace potřeby standardního bydlení, bezprostředně po propuštění z výkonu trestu byla v mnoha případech naplňována potřeba získat a udržet jakékoliv bydlení. Bez stabilního zázemí, kam lze zahrnout právě i bydlení, nebylo pro mnohé možné začít hledat zaměstnání. Respondenti často uváděli bydlení jako nejvyšší prioritu po propuštění – prioritní potřebu, kterou bylo nutné vyřešit. Zaměstnání bylo logicky spíše upozaděno.

„Ale ty děti a bydlení jsem potřebovala. Bydlení jakmile už jsem měla postel na tý ubytovně, už šlo všecko. Už jsem myslela pozitivně, už jsem si neříkala „Ty vole se nafetuju a bude mi líp, bude mi hej.“ Jo už jsem takhle nepřemýšlela. [...] Jak nemáte bydlení a přijдете z basy, je to...“ (Lubomíra)

„Neměla jsem zájem vůbec jako o nic. Navíc jsem měla velký osobní potíže. Takže jsem musela řešit hlavně to, abych se někde ubytovala, abych si nějakým způsobem vyřešila finance, to mi pomohli právě hrozně tady ty XXXXX [název NNO], na který jsem se obrátila.“ (Klaudie)

¹⁹ Pro práci sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách požaduje zákon bezúhonnost, viz § 110 a § 116 zák. č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. Pro příslušné kurzy je u některých realizátorů také nutné předložit doklad o bezúhonnosti, není to ale pravidlem.

Přestože u všech respondentů byla jejich sociální situace relativně stabilizovaná, stále mnoho z nich bydlelo v substandardních formách bydlení, např. v azylových domech.

„Bydlím tady v XXXXX [město, kde se azylový dům nacházel], v azylovém domě pro muže XXXXX [název organizace provozující azylový dům]. [...] Před tím azylovým domem jsem bydlel na ubytovně na XXXXX [název ubytovny] v XXXXX [město, kde se ubytovna nacházela].“ (Kristián)

„Na Armádě spásy bydlím, na XXXXX [název ulice, kde azylový dům sídlí]. V XXXXX [město, kde azylový dům sídlí]. To je tady odsud kousek. [...] Armáda spásy, azyl.“ (Klaudie)

Mnoho respondentů mělo s azylovými domy předchozí zkušenosti. V ideálním případě dokázali v azylovém domě využít nabízenou pomoc sociálních pracovníků, případně byli odkázáni na různé další sociální služby, kde mohli řešit například problémy s dluhy apod. Následně postoupili z azylového domu do standardního bydlení (viz následující citace). V horším případě se cyklili mezi azylovými domy (Fialík & Sedláčková, 2019; IPSOS, 2020), nebo střídali ubytování na azylových domech a ubytovnách.

„V XXXXX [název většího města] a to byl jako azylovej dům pro ženy právě od tý XXXXX [název organizace provozující azylový dům] a to jsem jako fakt měla štěstí, že jsem měla fakt dobrou sociální pracovníci, se kterou jsem se vlastně každé měsíc jako by nějak scházela a nějak jsme nějaký takový věci všechny řešily, která mi celkově pomáhala řešit dluhy, jo prostě, nebo aspoň jako zjistit, jak se ty věci maj a tak dále. [...] A odtamtad jsem se dostala do toho tréninkovýho bytu, no.“ (Evelína)

Paní Klaudie měla problémy s životem na azylovém domě, neboť jí ubytování připomínalo vězení s nižším stupněm střežení.

„V tom Áčku... [respondentka míní stupeň ostrahy] No, že většina lidí tam seděla, jo byli trestaní, potom jsou to lidi v mém věku, pak jsou to lidi, kteří rádi popíjí čůčo, já tomu říkám chlast za třicet korun. A prostě lidi bez zájmu, takový už jako „Však já jsem zvyklý na ten svůj příjem mrzkej.“ Dluhy, špinavý, zanedbaní, takový i celkem nezodpovědní, věčně bez peněz. Prostě takový vajgle to tam sbírá, cigarety to žebrá, jo peníze si to půjčuje. Říkám, mně to prostě připomíná ten kriminál furt. Sice ne tak těžkej, jak bylo to Děčko, ta zvýšená ostraha, ale ten dohled na tom Áčku. [...] Navíc ta morálka je tam taky taková. Nesmíte si tam nosit alkohol, nesmíte tam kouřit. Musíte být do určité hodiny zpátky, když nepřijdete, odhlásit se, nebo prostě nahlásit, aby na vás nečekali. Každých čtrnáct dní se převlíká postel, na tom pokoji jsme taky čtyři, jo, takový je to tam...“

Mnoho respondentů vyřešilo svou potřebu bydlení po propuštění pomocí svých sociálních vazeb (viz kap. 9.4). Jinak řečeno, někomu pomohla rodina, někomu přátelé, partneři či známý. Ve většině případů se jednalo o dlouhodobější formy bydlení.

„U družky. [...] Jo, takže já jsem to neměl jako že bych šel někam na ulici nebo na nějakou ubytovnu, to ne. [...] Jo, jo, jo. Já jsem vlastně neměl starost o bydlení a tadyto, no, já jsem byl

čtrnáct dní doma a tudyto, četl jsem prostě inzeráty a sehnal jsem prostě práci. Já jsem jako neměl problém.²⁰ (Michal)

„Teďka bydlím u přítelkyně. [...] Před tím jsem bydlel tady v XXXXX [město pobytu] kousíček u švagrové a před tím jsem byl ve výkonu trestu.“ (Felix)

„Měla jsem to jako jednoznačně naplánovaný už jenom kvůli tomu, že jsem vlastně šla na to podmíněný propuštění, takže jsem to fakt jako chtěla nebo vlastně tím, že jsem měla toho tátu, tak jsem si jako úplně nějaký plány nemusela jako vytvářet, protože ve chvíli kdy on jakoby řekl „Až tě pustí, můžeš bydlet u mě.“ Tak jsem to nějak měla jako jasně daný a šla jsem jakoby za tím a ten hlavní asi jako motiv, ten můj hlavní cíl bylo to jako toho tátu nezklamat a dokázat mu, že to, že se ode mě jako neotočil, je dobře a že vlastně nejsem tak jako špatnej člověk.“ (Barbora)

„Bydlím v XXXXX [název města] u maminky, protože jsem svým uvězněním o všechno přišel a o co jsem nepřišel, tak o to mne připravili přátelé, nebo přítelkyně, známá.“ (Kamil)

„Jo, chvíli jsem byl u mámy a pak jsem se odstěhoval sem do XXXXX [název města].“ (Dan)

Vzhledem k vysokému počtu respondentů, kteří měli problém se závislostmi na návykových látkách, mnoho dotazovaných osob využilo pobytových služeb léčeben apod. Tato zařízení pro ně mnohdy byla jakýmsi mezistupněm mezi věznicí a jiným bydlením po propuštění. Na konec trestu přímo navazovala právě taková pobytová služba.

„Já bydlím v XXXXX [město pobytu]. Předtím jsem bydlela v doléčovacím centru. Vyšla jsem vlastně z věznice, hned za dva dny jsem nastupovala tady do doléčovacího centra a po půl roce jsem si našla pronájem.“ (Klára)

„Protože jsem věděla, že se vrátím do XXXXX [název většího města], protože jsem hnedka z toho výkonu nastupovala ještě po té komunitě na doléčovací centrum, na doléčovák tady v XXXXX [jméno pomáhající organizace] – to vlastně bylo i s bydlením. Tam jsem byla necelého půl roku a pak jsem šla na startovací byt od toho XXXXX [jméno stejné pomáhající organizace] a to už jsem začala pracovat tady.“ (Viktorie)

„Takže společnost [jednalo se o obecně prospěšnou společnost] za mne poskytla záruku s tím, že tam budu pracovat a bydlet. Takže když jsem z tama vystoupil, tak jsem tam šel pracovat a bydlet. Protože jsem ale ještě nedozrál dostatečně, tak jsem dělal nezbednosti, co se týče alkoholu, takže nakonec ta spolupráce skončila. Oni mi zrušili záruku tam a já jsem došel k závěru, že je třeba s tím něco dělat, takže jsem 18. listopadu loňského roku nastoupil do léčebny v XXXXX [město, kde byla léčebna], do komunitní léčby, kterou jsem skončil 13. března a pak 16. března jsem nastoupil do doléčovacího centra do XXXXX [název organizace pomáhající lidem se závislostmi], kde ještě v podstatě do konce měsíce bydlím.“ (Martin)

²⁰ V době rozhovoru bydlel respondent se svojí rodinou v lokalitě, která byla ASZ evidována jako SVL.

Dvě respondentky měly po propuštění z výkonu trestu, podobně jako respondenti z citací výše, možnosti bydlet se svými rodinami, avšak obě usoudily, že by pro ně toto spolubydlení nebylo vhodné. Jedna se místo společného bydlení s rodinou rozhodla využít služeb azylového domu a tuto volbu si pochvalovala. Druhá byla rozhodnuta podstoupit, navzdory názoru vlastní matky, odvykací pobyt.

„To nešlo prostě. To jako nebylo možný. Já jsem věděla, že by to nebylo dobrý, protože by tam vznikaly různé konflikty a tak. Jo bylo by to asi... Sice se to zdá jako horší volba ten azylák, ale na druhou stranu to nebyla, vůbec nebyla horší volba. Myslím si, že je to lepší, že se tím předešlo třeba těm konfliktům.“ (Evelína)

„Jo. Ona máma – protože má rodinný dům a žije tam sama – mi říkala, když jsem si zařídila tu léčebnu po tom vězení, že jsem se zbláznila. Byla našťvaná, že se ještě nechám na rok někam zavřít dobrovolně. Nejdřív to nepřijmula, a pak byla ráda a těšila se na mne.“ (Drahomíra)

9.4 Sociální vazby

Jak bylo uvedeno v kap. 9.3, sociální vazby často ovlivňovaly kromě jiného i bytovou situaci respondentů. Dobré vztahy s rodinou nebo udržení partnerský vztah vedly k tomu, že se respondenti mohli po propuštění z výkonu trestu spolehnout na bydlení u rodiny, partnera, přátel, známých apod. V průběhu výkonu trestu byly ale časté i rozpady sociálních vazeb. Respondenti zmiňovali zejména porušené, nebo přímo rozpadlé rodinné či partnerské vztahy.

„Nejtěžší vlastně bylo... Já jsem bohužel přišel o rodinu, o přítelkyni, dejme tomu – ty vztahy se rozpadly. Naštěstí já jsem neměl rodinu jakoby potomky, to nebylo naštěstí. Nicméně jsem přišel o byt družstevní. Bohužel jsem přišel o bydlení.“ (Julius)

„Jako v první řadě to [je myšlen výkon trestu, resp. vězení] docílí toho, že vás to odtrhne od veškerých pracovních vazeb, pokud nemáte jako hodně, ale hodně dobrou rodinu, tak jako to zničí i tu rodinu, i vás. Takže další prostě trest.“ (Františka)

Přínos funkčních sociálních vazeb je samozřejmý nejen v oblasti bydlení, ale i v mnoha dalších oblastech života, kde mohou pomáhat v překračování různých dalších bariér stojících před dosažením legálního zaměstnání. Například mohou pomoci s uvedením čerstvě propuštěných osob do reality života mimo zdi vězení, mohou pomoci radou, anebo dodat vhodný kontakt na možnost zaměstnání.

„Byl to vlastně úplně jako na prvním místě, byl ten táta, vlastně i díky němu můžu říct, jakože díky němu tady dneska jsem, protože asi kdybych ho neměla a neměla tu jeho podporu, tak vlastně možná se o tu sebevraždu jako pokusím znova. Takže to fakt jednoznačně jako on a pak v průběhu výkonu trestu tam byla psychoterapeutka, která jako velmi intenzivně se mi věnovala a byl to vlastně jedinej člověk, se kterým jsem jako nějakým způsobem řešila to, co si nesu v sobě. S tím, že samozřejmě s ní nějakým způsobem jsem v kontaktu i teď na svobodě, ale spíš jako na takový přátelštější bázi a jenom postupně docházíme k tomu, že teď už jako bylo na čase s tím začít něco dělat, aby už to nebylo to trauma a už jsem vám tady o tom mohla povídat jako

v pohodě.“ (Barbora)

„No mně máma sehnala spolubydlení kousek jako ve XXXXX [název menšího města] za XXXXX [název většího města], bydlela jsem vlastně ve spolubydlení a teď jsem se v prosinci nastěhovala zpátky ke svému příteli do toho podnájmu, to je kousek na XXXXX [název velkého sídliště].“ (Julie)

„Takže já jsem vyšel z vězení. Podal mi pomocnou ruku můj dlouholetý přítel, který mne zaměstnal jako asistenta a řidiče ve své firmě. Už na začátku avizoval probačnímu úředníkovi, že je to z jeho strany charita – že tuhle práci, toto místo vytváří opravdu jenom proto, aby mne pustili z pekla ven, protože oni si naivně myslí, že po osmi letech na vás venku někdo čeká s teplým pracovním místem, což je holý nesmysl. Takže tohle všechno je takové jako... Ale přesto mne zaměstnal, platil za mne zdravotní a sociální. Já jsem mu vypomáhal takovými různými drobnostmi, co potřeboval přivést, odvézt.“ (Kamil)

Několik respondentů, kterým vydržely rodinné či partnerské vazby, zmiňovalo jejich důležitost a zároveň zdůrazňovali bariéru, která pro mnohé může nastat v případě, kdy se jejich sociální vazby následkem výkonu trestu rozpadnou, nebo se sníží jejich funkčnost.

„...tak to vidím jako v reálu, vlastně jaké mám štěstí, že ve své podstatě tu sociální, jsem v nějaké sociální vrstvě a ty kontakty, co jsem měl a co se mi úplně nerozpadly, tak mi hodně pomáhají. [...] Já si třeba vůbec nedokážu představit, jak bych to řešil, kdybych byl sám, bez nikoho bez těch, bez nějaké sociální vazby. Naštěstí jsem vždycky do těch sociálních kontaktů investoval v uvozovkách jakoby, takže se mi to vlastně vrátilo. Třeba s bývalou ženou je to špatné, prostě není to dobré, ale třeba s její sestrou, se švagrovou, u které jsem víc jak půl roku bydlel, prostě vím, že díky tomu, jsem měl kde bydlet, se mi to vždycky vyplatilo nějakým způsobem. [...] Hodně mi pomohl bratr, ale ten žije v Praze, takže tam je ta finanční, taková ta možnost, si povykládat o tom. Potom mám jednoho kamaráda, který mi taky pomáhá.“ (Felix)

„Já tím, že jsem bydlela u té mámy, tak ona – nebudu tady lhát – ty první měsíce, kdy jsem měla fakt ty velké srážky, protože to byly nejdřív ty soudy, a pak už byly menší, protože to byla půjčka nebo tahle, tak bych na nájem neměla nikde ani snad na ubytovně, tak ta máma po mně nic nechtěla, a to mi pomohlo. Ale když člověk nikoho nemá, tak to musí být sakra těžké.“ (Drahomíra)

„No a zbytek dluhu, protože jsem neměla nějak velký dluhy, třeba tak do sto tisíc, tak vlastně tam mi pomohli jakože rodiče s tím, že aby to dál nenarůstalo, tak vlastně mi pomohli s tím to zaplatit a já to teď vlastně platím jim. Vlastně mám z účtu trvalý příkaz, jim ty peníze odcházej. A na jídlo to mám. Ale vlastně to neřeším. Protože vím, že jako rodiče určitě by mi jako včas řekli [směje se], takže to nechávám na nich. I kdybych jim vlastně přeplácela, tak si myslím, že si to zasloužej. Takže je mi to jedno [směje se].“ (Evelína)

V případě sociálních vazeb je tedy bariérou míněn zejména nedostatek sociálních vazeb, jejich nefunkčnost a do značné míry i nevhodné sociální vazby na kriminální nebo jinak rizikové skupiny. Výraz rizikové skupiny zřejmě není ideální, avšak slouží jako zjednodušená charakteristika části sociálních vazeb některých respondentů před jejich výkonem trestu (respondenti často užívali

termín „špatná parta“ nebo jeho ekvivalenty a opisy – jednalo se ale o kolektivy, kde také nemusely všechny vazby vést výlučně k pachatelům trestné činnosti).²¹

„Sem tam jsem dělal nějakou tu zedničinu, no ale pak z toho sešlo. Jsem se chytil špatný party a už to bylo a začal jsem chodit na chatky [chatkami jsou míněny krádeže v zahradních koloniích], pral jsem se...“ (Dan)

„Já jsem byla hodně problémová, když jsem byla mladá. Blbla jsem, chytla jsem se špatné party a do té školy jsem pak už moc nechodila. Vyhodili mě.“ (Drahomíra)

„Byla to blbost, byla to blbost prostě. Byl jsem, prostě jsem se chytil party takový, který fetovali, dal jsem si jednu, zachutnalo mi to a prostě, no a potom už ti kluci třeba i seděli a už jsem na to neměl si to obstarávat sám, tak jsem si to obstarával takhle prostě.“ (Michal)

„Já jsem to trochu nakousla už s tím bydlením v tom XXXXX [název města]. Můj život byl takový, že jsem vlastně od nějakých šestnácti let vedla takový zahálčivý život. Špatné party jsem se chytla, pak to byli spíš partneři závadoví ve smyslu alkohol, i drogy tam byly. Vlastně pod vlivem alkoholu jsem dostala podmínku - to mi bylo 22, takže před šesti lety – za výtržnictví a poškození cizí věci.“ (Viktorie)

Respondenti v několika případech tvrdili, že se nechtějí znovu vrátit do svých původních bydlišť, kde by se znovu setkali (třeba i náhodou) se známými a (často bývalými) přáteli, které v několika případech označovali zmíněným souslovím „špatná parta“. Jinak řečeno, domnívali se, že opuštění těchto vztahů a navázání vztahů s nerizikovou populací povede k jejich vlastní *desistenci*. Často tedy museli zakládat své sociální vazby z velké části zcela nanovo. Mnohdy byly tyto změny spojeny i se stěhováním, které vedlo k ztrátě lokálních vazeb respondentů.

„Dopis ani nebyli [jsou zde míněni kamarádi z party] schopni napsat, nic. Říkám tak to ne. Kdybych byl v těch XXXXX [předchozí místo pobytu], tak bych do toho spadnul znova, oni by mě do toho zatáhli. Odstěhoval jsem se a mám klid. Svatej.“ (Dan)

„Celý život jsem bydlela v XXXXX [předchozí místo pobytu]. A důvod, proč jsem se přestěhovala do XXXXX [větší město poblíž předchozího místa pobytu], že v tom XXXXX [znovu předchozí místo pobytu]... nechtěla jsem se tam vracet. Mám tam špatné vzpomínky, špatné lidi.“ (Viktorie)

Odstřihnutí od předchozích sociálních vazeb nemuselo vždy nutně znamenat stěhování, ale například i prosté nestýkání se a omezení kontaktů po všech stránkách. V následující citaci

²¹ Termín špatná parta byl často spojován i se závislostí na návykových látkách. Stejně tak tomu bylo i u partnera/partnerky, který byl dle tvrzení respondentů často příčinou jejich závislosti na návykových látkách. Více o závislostech jako překážce získání legálního zaměstnání hovoří kapitola 9.5.

respondentka zmiňuje i založení nového profilu na sociální síti, který jí měl umožnit distancování se od nevhodných sociálních vazeb.

„První, co jsem udělala, tak jsem si založila úplně nový Facebook, když jsem vyšla. A tím, jak jsem byla dlouho zavřená v tom vězení a pak jsem byla ještě rok v té komunitě, tak jsem se úplně od těch lidí distancovala. A teď se mi dokonce stává, i když to byli třeba moji kamarádi, že když někoho potkám fakt v hrozném stavu, tak se stydím a snažím se někam odejít a vůbec se s nimi nechci bavit. A co se týče – protože jsem nebyla jenom s rodinou furt -, tak v té komunitě jsem navázala přátelství se dvěma holkami, se kterými jsme vlastně kamarádkami doted.“ (Drahomíra)

Rovněž je třeba dodat zřejmý fakt, že jakékoliv sociální vazby nejsou neměnné, ale naopak proměnlivé, neustále se vyvíjí a lze na nich i aktivně oboustranně pracovat. To ostatně mnohdy respondenti popisovali.

„Určitě máma, babička i teta, děda – takhle všichni [tito lidé respondentku po propuštění z výkonu trestu podporovali]. A jenom ten táta byl na mně hodně našťvaný a on, podle mého, čekal – protože já jsem dřív furt slibovala, že budu v pohodě, a nebyla jsem – asi, až uplyne nějaká doba a dám se dohromady, a teď máme skvělý vztah. Takže táta se jediný se mnou nebavil, jinak celá rodina jo.“ (Drahomíra)

„Jo, jo, my [respondentka a její přítel] jsme spolu už čtyři roky. Akorát jsem si nebyla jistá, jak to spolu bude po mém propuštění, protože on z toho byl taky docela hotovej, že mě zavřeli, že jsem se teda, že jsem se nechala zavřít. Dřív taky se mnou chodil krást, brali jsme spolu drogy, ale během mého výkonu trestu on se na všechno vybod, začal taky normálně pracovat, nebere, že jo a tak. Ještě jsem prostě nevěděla, jak to bude fungovat nebo ne, tak jsem k němu nechtěla jít bydlet rovnou. Ale po nějakých třech měsících, co jsem venku, jsem zjistila, že je všechno v pořádku, tak jsem se proto rozhodla k němu zpátky nastěhovat.“ (Julie)

Několik respondentů zmiňovalo jako nejdůležitější cíl návrat k odebraným dětem. U paní Zity nastalo odebrání v důsledku její závislosti na návykových látkách. Po získání zaměstnání a následné stabilizaci bydlení měla v plánu převzít péči nad svými dětmi.

„V zaměstnání jsem. Tak teď jsem ráda, že jsem zpátky, určitě měnit nebudu. Děti si chcu vzít do péče, po podmínce, najít si větší byt. Tam zase svým způsobem spokojená, jsem ještě jako na začátku, ale už prostě mám byt, mám auto, jo prostě už jsem jakože takhlenc spokojená. Ještě ty děti.“ (Zita)

9.5 Závislosti

Obecně lze říci, že naprostá většina respondentů měla zkušenosti s užíváním návykových látek. U několika respondentů bylo přímým důvodem trestu protizákonné obstarávání peněz k nákupu drog a/nebo samotný prodej drog. Respondenti měli zkušenosti zejména s metamfetaminy, několik respondentů popisovalo rovněž problémy se závislostí na alkoholu. U obou kategorií

návykových látek podstupovali někteří respondenti pobytové²² i ambulantní léčby. Některé probíhaly i přímo v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, kdy byli dotyční umisťováni na speciální detoxikační oddělení věznic.

„A potom, když jsem vyšel z toho vězení, tak jsem si udělal tu ambulantní léčbu, tam docházím do teďka. Jo, tu ambulantní léčbu. Prostě dostávám prášky od nich a funguju normálně, chodím do práce, nepotřebuju ty drogy. Chodím i na takový terapie, tady mám i papír od té doktorky a prostě dá mi recept, jdu si pro léky a prostě ty drogy nepotřebuju.“ (Michal)

Závislost na drogách značně stěžovala získání legálních zaměstnání či výběr pracovní pozice a zejména pak následné setrvání v nich. Oslovení institucionální aktéři rozlišovali především dvě kategorie problémů spojených se závislostmi. Jednak to byly problémy vyplývající z aktuálně probíhající závislosti na drogách (tedy nedořešené závislosti) a jednak psychické a zdravotní problémy vyplývající z dlouhodobého a rizikového užívání návykových látek, které ovlivňují také fyzický vzhled i celkové psychické rozpoložení uživatele. Nedořešená závislost má přímý dopad na udržení legálního zaměstnání zejména v souvislosti s dochvilností a pravidelným docházením do zaměstnání. Jinými slovy, nároky zaměstnavatelů na dodržování pracovní doby a režimu mohou být pro uživatele drog značnou překážkou (viz též kap. 7.1.1 – práce na černo a flexibilita).

„Pracovala jsem legálně, ale brala jsem v té době. A pak už po nějaké době to začalo být na mně vidět, nezvládala jsem to – vůbec tam chodit nebo vydržet tam celou tu pracovní dobu. Tak mne vyhodili odevšad.“ (Drahomíra)

„Potom jsem vlastně, tak nějak spíš na černo, si přivydělávala, tak nějak jsem se flákala asi, spíš, byly to takové nestabilní práce, spíš takové, chvílku na těch plastových lahvích, chvílku uklízečka. [...] Ale nějak moc se to nedalo slučovat s tím, jako ale nebyla jsem zodpovědný člověk, takže nějaká docházka do práce a takhle.“ (Pavla)

Jak uvádí dvě rozdílné citace níže, zaměstnání mohlo vytvářet jednak vhodné prostředí pro abstinenci a jednak mohly nevhodné pracovní podmínky v ojedinělých případech zapříčinit obnovení vzniku závislostí.

„No určitě, já su... jako nechcu, ale teda nic říkat, ale já su pracovitej člověk, jo. Mně ta práce pomáhala hodně. Jo i teďkon s tím alkoholem, taky jsem měl nějaký problémy se zákonem a práce, to mě jako dává do klidu a všechno, jo. Kdybych byl bez práce, tak určitě mám nějaký větší deprese a blbosti, prostě bych myslel na to, co se... alkohol a to.“ (Josef)

„Představu jsem nějakou neměla. Myslela jsem si v tu chvíli, že je mi jedno, jakou práci seženu – hlavně abych začala pracovat. Ale naskytlo se vlastně tady toto tréninkové místo, kde jsem si vlastně říkala, že by to bylo strašně fajn, protože jsem nechtěla dělat noční a ty dvanáctky. Už

²² Jak již bylo zmíněno v kap. 9.3, pobytové odvykací služby v několika případech sloužily jako mezistupně mezi koncem výkonu trestu odnětí svobody a hledáním stabilního bydlení.

jenom proto, abych se nějakým způsobem neohrozila, co se týče těch drog. Nevěděla jsem, jakým způsobem to bude moje psychika zvládat, protože mám depresivní syndrom a užívám antidepresiva, takže vím, že mi noční nedělaly vůbec dobře a že jsem na tom potom psychicky byla hodně špatně, takže tady toto pro mne vlastně bylo hodně lákavé a zajímavé.“ (Klára)

Vhodné zaměstnání může přispět ke stabilizaci psychického stavu osob řešících svou závislost. Může jim pomoci vyhnout se užívání návykových látek, k němuž by se mohly uchýlit při zhoršení psychických potíží. Nevhodné pracovní podmínky, jak uvádí druhá citace, mohou naopak přispívat k zhoršování psychického stavu a ve svém důsledku mohou vést k obnovení vzniku závislosti.

9.6 Vliv prizonizace a psychické zdraví

Lidé se zkušeností výkonu trestu často zmiňovali různé projevy toho, co jim, jejich slovy, „dalo“ nebo „vzalo“ vězení. Jednalo se zejména o různé měkké bariéry, které se u respondentů vytvořily v souvislosti s výkonem trestu - konkrétněji s pobytem ve věznici. Tento proces literatura nazývá prizonizace. Označuje přizpůsobení vězeňskému prostředí, které vede ke změnám ve vzorcích chování a myšlení odsouzených osob (Vidovičová, a další, 2020, str. 53; Mertl, 2020). Adaptace na život ve vězení znemožňuje po propuštění z výkonu trestu standardní užívání vzorců chování a norem, které jsou bližší většinové společnosti (Veteška, Žukov, & Fischer, 2017, str. 186).

„Vězení člověka deformuje... Nejhorší je sdílet s ostatními lidmi čas a tu špatnou atmosféru.“ (Miroslav)

Podle expertů z oslovených neziskových organizací se ve vztahu k zaměstnání jednalo především o složité přijímání autorit, ztrátu řádu po propuštění z vězení, nízké sebevědomí a například i o neochotu jít na ubytovnu a vytvořit si tak stabilnější zázemí pro hledání zaměstnání. Na druhou stranu například právě odmítání ubytovny nemuselo souviset se samotným pobytem ve vězení, ale například pouze se snahou žít lépe, tzn. jako před výkonem trestu. Často v této souvislosti od respondentů se zkušeností záznamu v Rejstříku trestů zaznívaly problémy s přijetím nového prostředí mimo zdi vězení, ve kterém se často objevovaly prvky připomínající právě výkon trestu.

„Jo, pro mě bylo ten problém, že jako najednou zase jsem někde, kde je prostě kolem mě strašně moc jako lidí a že jsem zase prostě zase jsem měla ten pocit, že jsem někde jako zavřená, že tam jako někde musím být. A navíc asi jak jsem byla prostě taková jako dost jako vyplašená po tom propuštění, najednou jsem přišla do Tesca, tam jsou samoobslužný pokladny, dotykovéj telefon, ježiš to nebylo, že jo. Takže jsem jako měla spoustu věcí se kterejma jsem se různě musela jako potýkat a učit a podobně. Takže jsem si připadala fakt jako s prominutím jako úplnej exot a teď prostě najednou jsem stála někde u pásu, kde zase stálo mraky ženskejch, kterejch se prostě pomlouvalo a podobně a teď jako ještě furt tohle bych jako zvládla, ale potom jsem vlastně druhej den při tom zaučování šla na nějakou pás a tam na mě ta jedna paní řvala hrozně sprostě, já jsem řekla, že tohle nemám zapotřebí. Že po těch letech fakt jako ne. Takže jsem jako zase jsem to hodně řešila s tím tátou, jestli prostě jako to zvládneme, když z tý práce odejdu, nastoupím tam za těch jako míň peněz.“ (Barbora)

„Zatím mi vždycky XXXXX [název pomáhající organizace] našel i ten úklid, i teda ten úklid jsem šla z toho XXXXX [název výrobního závodu] z důvodu, že v tom XXXXX [název stejného výrobního závodu] to bylo hlučné prostředí, bylo to hodně lidí. A po třech měsících mi to připadalo jako v base. Jdete do šatny, kde vás je osmdesát, jdete na halu, kde vás je devadesát, jo.“
(Lubomíra)

„Člověk jde třeba nakoupit, já jsem z toho krámu prostě utekla pryč, protože všichni volný pohyby, všichni zbrklý pohyby, všichni se hejbou, že jo. Pak jsem měla třeba problém s klíčkama [usměje se], protože prostě tam prostě ve vězení nemáte svoje klíče, že jo. Takže jsem věčně zapomínala klíče, protože jsem prostě nevěděla, že je musím mít [směje se]. No prostě takovýhle hlouposti, já nevím.“ (Julie)

„Já jsem žila osm let na devíti metrech čtverečních, nedostala jsem se ven, takže za tu dobu a navíc to město se za těch osm let šíleně změnilo. I doprava je jiná, všechno je jiný. Prostě obchody už nejsou tam, kde byly. Prostě hromada se přistavěla, přestavěla, přejmenovala, přebudovala. Já jsem třeba koukala i na to, že jsou nový tramvaje. Úplně fungl nový, jo, který jsem nikdy neviděla. Prostě najednou jsem přišla do jednadvacátého století ze středověku, takže pro mě to byl obrovské skok, jo. Teď hejbat jsem se moc nemohla, protože jsem byla zvyklá jenom sedět nebo ležet, jo. Bylo to strašný.“ (Klaudie)

Několik respondentů ve výpovědích reflektovalo fakt, že jejich rozhodování o každodenních úkonech bylo často delegováno právě na vězeňský systém. V mnoha ohledech se jednalo o zvyky, které si lidé přinášeli s sebou z výkonu trestu do běžného života.

„...třeba jsem šla nakoupit a já jsem jako to, co vám veme to vězení, jedna z věcí je rozhodovací schopnost. Já jsem stála nad sušenkami a nevěděla jsem jako, který si mám vzít. Nad čímkoliv. Přestanete se rozhodovat. [...] Takže jsem se jako různě porozhlížela a samozřejmě jako těch pět let vás jako hodně odtrhne od reality a vůbec od všeho.“ (Františka)

„Podívejte se, ač jsem ve vězení se snažil na sobě pracovat, prostě sledovat okolí, být trošku v obraze a mít jako přehled, tak těch devět let je devět let. Prostě to jsou věci, které vám nikdo nevrátí. A určitě to prostředí, celý ten systém, se na vás nepodepíše jakoby moc pozitivně. Můj bratr říká, já jsem byl vždycky takovej akčnější, takovej prostě, že jsem věci řešil jakoby hned, a teďka se několikrát stalo, že já jsem takovej pasivní, no. Ale já říkám, to je přesně o tom, prostě jsi v systému, na ten systém si zvykneš a prostě víš, proti tomu systému nemá smysl bojovat, je prostě v uvozovkách lepší si sednout a...“ (Felix)

V mnoha ohledech shodně s pobytem ve vězení působilo i dlouhodobé páchání kriminální činnosti a s ní spojený specifický životní styl. Paní Zita v následující citaci popisuje, s jakými obtížemi se setkávala po propuštění z výkonu trestu, kterému předcházela zhruba desetiletá kriminální kariéra.

„No jasně. Já jsem prostě neznala ten normální život, že jo. Já jsem prostě v šestnácti začla, to jsem vlastně neměla vůbec a jestli jsem si myslela, mně se furt zdálo, že se i říká, že člověk prostě

v té době, kdy začne fetovat, tak v té době se zastaví jako jo. Že mi přišlo furt, že prostě jsem taková ne nevspěla, ale prostě neznalá života. Já prostě jsem šla potom na poštu, já jsem neuměla prostě ani vyplnit složenku jako fakt. Já jsem si normálně zařídila účet, že jo, já jsem vůbec nevěděla, jak mám třeba platit s kartou, jo. Já jsem byla strašně nervozní než jsem poprvý zaplatila. Fakt takový ty normální věci, jo. Jsem vůbec neznala jako. Já jsem prostě, já jsem prostě furt kradla, já jsem neměla potřebu platit nájem, já jsem neměla potřebu vyřizovat si úřady, nic jo. Takže všechno pro mě bylo nové, jo. Takže z toho jsem měla strašný strach.“ (Zita)

Pobyt ve vězení, předchozí kriminální činnost a změny způsobené propuštěním, tj. například ztráta specificky strukturovaného denního režimu, změny sociálních vazeb, nové prostředí apod. působily významnou zátěž na psychiku respondentů. Respondenti rovněž hovořili o nenaplněných plánech, které si v průběhu výkonu trestu vytvářeli pro život po propuštění. To vytvářelo další zdroj deziluzí. Část z nich proto vyhledala například odbornou psychologickou pomoc.

„Jestli osm měsíců nebo pět let, to už jako, to je furt dokola, to je stejný, tam jako není, co. Samozřejmě, že třeba ti lidi, který tam jsou třeba tam jsou o těch pár roků víc nebo něco takového, tak potom ta psychika, to je. O to, tam vám taky málokdo pomůže. Jako mě třeba když poprvý, jako toho mladistvého tam poprvé pustili po dvou rokách, šel jsem vlastně v sedmnácti, já nevím ve dvaceti mě pustili nebo jak to to, jo, jsem měl potom osmnáct roků, tak nějak před dvaceti mě pustili a nikdo se mě neptal, jak jsem na tom psychicky, nebo jo něco takového. Ale já už jsem věděl v té době, že prostě potřebuju nějakou tu pomoc, ale nikdy jsem to nevyhledal teda, jo [po posledním výkonu trestu respondent vyhledal odbornou psychologickou pomoc]. Což byla ta hloupost.“ (Josef)

„Já mám teďka pracovní neschopnost. Dívejte se, já jsem byla z výkonu trestu propuštěná třicátého ledna a já i přes ten koronavirus jsem si během tří měsíců obstarala práci, jenže vzhledem k tomu, že jsem vlastně seděla osm let, tak já jsem měla obrovský problémy s tím se zorientovat venku a dělala jsem ne v XXXXX [název sítě supermarketů], ale pro XXXXX [název stejné sítě supermarketů]. Že se jezdilo za Brno každé den do jinýho XXXXX [název sítě supermarketů], já nevím, Blansko, Adamov, Třebíč... Tady ty větší města. [...] Jako co se té práce týče, to jsem já odvedla, myslím, ale já jsem měla problém, když jsme skončili, my jsme dělali zhruba asi do půl čtvrtý, já už si to nepamatuju, tak my jsme zhruba od té jedné hodiny jim pomáhali doplňovat zboží a já jsem byla úplně blbá. Mně prostě řekli, že mám doplnit cukrovinky a já kde to je a to, no takže jsem po měsíci dostala výpověď. Prostě nedokázala jsem se zorientovat, bylo to moc brzo, no. [...] Pak mě to vzalo úplně vítr z plachet. Vůbec jsem neměla chuť ani do té práce. Navíc jsem padla do depresí, tak mám od psychiatra neschopenku, ale začíná už jako ta orientace venku už je lepší, ale kdybych měla jet někam dál jako do nějaký městské části XXXXX [název většího města], tak ještě si moc netroufám.“ (Klaudie)

9.7 Další hendikepy ztěžující vstup na trh práce

Bariéry (nebo jejich specifické formy) při získávání legálního zaměstnání zmíněné v předchozích kapitolách jsou do značné míry charakteristické zejména pro osoby po výkonu trestu. Avšak je zřejmé, že tito lidé čelí i dalším omezením, která se týkají i netrestané části populace, resp.

populace bez zkušeností s výkonem trestu. V rozhovorech respondenti reflektovali především věková (průměrný věk respondenta činil 40,7 roku) a zdravotní omezení, nízkou úroveň vzdělání a etnickou diskriminaci.

Zdravotní omezení měla podle výpovědí respondentů často souvislost s jejich vyšším věkem, ale i pobytem ve vězení nebo rizikovým životním stylem. Na zhoršující se situaci lékařské péče ve věznicích vlivem nedostatku lékařského personálu upozorňuje Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství (NSZ, 2019). Zhoršené zdraví respondentů se projevovalo nejen fyzickými obtížemi, ale i psychickými problémy. Mnoho respondentů bylo v kontaktu s psychology.

Několik respondentů v rozhovorech jako hendikep označilo své nízké vzdělání, které jejich šance uspět na pracovním trhu ještě snižuje. Z celkového počtu 20 respondentů mělo celkem 9 základní vzdělání, 8 středoškolské, 1 vyšší odborné a 2 vysokoškolské. Někteří respondenti datovali začátek kriminální kariéry do období střední školy, již kvůli těmto aktivitám nemohli řádně dokončit. Jedna respondentka si dodělávala maturitu a jiná studovala vysokou školu a chtěla pracovat v oblasti sociální práce.

Mezi respondenty byly osoby, které o sobě hovořily jako o Romech. Tito lidé zdůrazňovali otázku etnické diskriminace na trhu práce, jež mohla hrát roli při hledání legálního zaměstnání. Rovněž některým dalším respondentům by mohla být z vnějšku přiznána romská identita na základě některých konkrétních rysů. Jak uvádí například report Agentury Evropské unie pro základní práva (FRA, 2014), který srovnával situaci s diskriminací Romů v 11 státech EU, situace v ČR byla respondenty hodnocena jako nejhorší. Podle výzkumu se na pracovišti s etnickou diskriminací v ČR setkalo celkem 41 % Romů. Při hledání práce to bylo dokonce 74 % oslovených Romů.

Tyto faktory dokreslují množství bariér, kterému jsou lidé po propuštění z výkonu trestu obvykle vystaveni. Kumulace bariér v praxi zesiluje dopady každé jednotlivé bariéry a dále ztěžuje dosažení legálního zaměstnání.

10 Závěr

Analýza prokázala, že lidé po výkonu trestu čelí mnoha různým problémům, které jsou zároveň v mnoha ohledech i bariérami ke vstupu do legálního zaměstnání. Často se tyto bariéry vzájemně kombinují a jejich dopady se tak do značné míry posilují. V rozhovorech s respondenty byly identifikovány zejména tyto bariéry: záznam v Rejstříku trestů, exekuce, chybějící pracovní historie (a související nízké pracovní zkušenosti a často i vzdělání), problémy s bydlením, nefunkční sociální vazby, závislosti, změny vzorců chování a psychické potíže (související nejen s pobytem ve vězení) a další omezení vztahující se i na populaci bez zkušeností s výkonem trestu (mezi ta patří zejména věková a zdravotní omezení, rasová diskriminace, nízká úroveň vzdělání aj.).

Experti oslovených NNO i někteří klienti se shodovali v tom, že tzv. čisté trestní rejstříky byly podmínkou, která v poslední době pro zaměstnavatele spíše ztrácela svůj dřívější zásadní význam. Lidé si tento trend vysvětlovali především ekonomickou konjunkturou posledních let. Vzhledem k pandemii nemoci COVID-19 a návazným opatřením vlády lze v dohledné době očekávat zpomalení ekonomiky a tedy i možné zvýraznění důležitosti čistých trestních rejstříků pro zaměstnavatele. Záznam v Rejstříku trestů byl objektivním dokladem o páčání trestné činnosti, který, i přes momentální trendy, mnoha respondentům snižoval šanci na získání vhodného legálního zaměstnání.

Obecně lze říci, že záznam především výrazně snižuje možnosti výběru pracovní pozice. Nedostupnými se stávají zejména kvalifikovanější pracovní pozice nebo pozice s hmotnou odpovědností, a to třeba i minimální (skladník, prodavač, číšník apod.). Oslovení respondenti měli mnoho zkušeností, kdy byl záznam jednoznačným důvodem pro nezískání konkrétního pracovního místa.

Na základě výzkumu je možné pouze spekulovat o souvztažnosti mezi záznamem a recidivou. Vzhledem k dostupné literatuře lze ovšem tvrdit, že ztížený přístup k legálním zaměstnáním, který záznam způsobuje, vede k vyšší recidivě osob s kriminální minulostí. Stigmatizace odsouzených lidí tak může ve svém důsledku vést k recidivě trestné činnosti a k reprodukci různých forem sociálního vyloučení. Doba, po kterou lidé mají záznam ve svém Rejstříku trestů, její výpočet a případné zkracování jsou témata k dalším odborným a politickým diskuzím. Mělo by se přihlížet zejména k faktu, že mnoho zaměstnavatelů přistupuje k plošnému požadavku čistého Rejstříku trestů.

Záznam v Rejstříku trestů je jednou z mnoha bariér, které stojí před získáním vhodného zaměstnání. Paleta dalších omezení je velmi široká a v příbězích respondentů zaujímaly jednotlivé bariéry různou důležitost a měly v kombinaci s jinými i různé dopady na jejich životy. S ohledem na množství zjištěných bariér, kterým museli respondenti (v průměru) čelit, je třeba zprostředkovat lidem opouštějícím výkon trestu následnou komplexní sociální pomoc. Mnohonásobné znevýhodnění s sebou často přináší nedostatek motivace pro řešení složitých životních situací. Potřebnou motivaci respondenti získávali právě skrze pracovníky pomáhajících organizací.

Organizace, se kterými při výzkumu probíhala spolupráce, naplňovaly podmínky komplexní sociální pomoci pro lidi s trestní minulostí. Příkladem je Rubikon Centrum, z.ú., kde spolupráce často probíhá ještě před propuštěním z výkonu trestu.²³ S klienty se řeší jednotlivá omezení, k dispozici je i tzv. Pracovní agentura Rubikon, která spolupracuje se zaměstnavateli přijímajícími lidi s kriminální minulostí. Organizace svými aktivitami pokrývá většinu v analýze zmíněných bariér. Komplexní sociální podpora osob se záznamem v Rejstříku trestů je klíčová pro nalezení a následné udržení zaměstnání.

²³ Viz online: <https://www.rubikoncentrum.cz/> (navštíveno 1. 11. 2020)

11 Přílohy

Příloha č. 1 (příklad pracovního inzerátu, který požaduje bezúhonnost; inzerát stažen z Annonce.cz 11. 11. 2020)

vše má svou cenu a příběh

Infolinka: 221 626 999

[Přihlásit](#) | [Registrovat](#)

Práce > Práce a brigády > Nabídky práce

Datum: 2. 11. 2020
WebID: WZD27W

[↑](#) [★](#)
[To se mi líbí](#)

Pizzař/ka

Do oblíbené pobočky v Jihlavě přijmeme do svých řad nové pizzaře. Výroba a ruční příprava pizzy v pizzerii s pohodovým a mladým kolektivem, jedná se o otevřenou kuchyň. Požadujeme: - chuť učit se a elán do práce, zkušenosti výhodou nikoliv podmínkou (zaučíme), trestní bezúhonnost, příjemné vystupování a pozitivní přístup k práci, vlastní seberealizaci a chuť kariérně růst Nabízíme: - nástup do programu zaškolení se a podílení se na růstu firmy pod stále se rozšiřující značkou, mladý týmový kolektiv, možnost kariérního postupu a seberealizace při otevření nových poboček, v případě spokojenosti a dobrých výsledků bonusy První kontakt telefonicky nebo e-mailem.

Nabízíme

- Zvláštní prémie

Typ inzerátu:	Nabídka
Zaměstnavatel:	TURBO PIZZA, s.r.o.
Obor:	Gastronomie
Profese:	Kuchař/pizzař
Vzdělání:	SOU bez maturity
Pracovní poměr:	Dohoda o pracovní činnosti, Dohoda o provedení práce, Pracovní poměr - plný úvazek
Plat:	27000 Kč
Město:	Jihlava
Ulice:	Masarykovo náměstí
Kraj:	Vysočina
Okres:	Jihlava

Příloha č. 2 (příklad pracovního inzerátu, který požaduje bezúhonnost; inzerát stažen z Annonce.cz 11. 11. 2020)

ANNONCE
vše má svou cenu a příběh

Hledám:

Infolinka:
221 626 999

[Přihlásit](#) | [Registrovat](#)

[Práce](#) > [Práce a brigády](#) > [Nabídky práce](#)

Datum: 4.11.2020
WebID: W8DCVU

[To se mi líbí](#)

sběrač/ka žampionů

sběr a třídění žampionů do přepravek a vaniček, práce ve výšce, ve vlhkém prostředí, práce vyžadující fyzickou odolnost, pož.: základní vzdělání, trestní bezúhonnost, zdravotní prohlídka před nástupem, práce v SO I NE, úkolová mzda a prémie dle výkonu, přihlášky spolu se životopisem, přehledem a délkou dosavadních zaměstnání zasílat pouze e-mallem : fakturace@ceskehouby.cz pracoviště Soběslav, Nedvědice

Typ inzerátu:	Nabídka
Zaměstnavatel:	ČESKÉ HOUBY a.s.
Obor:	Zemědělství, lesnictví a vodní hospodářství
Profese:	Pěstitelé zemědělských plodin, sadaři a ostatní
Vzdělání:	Základní + praktická škola
Pracovní poměr:	Pracovní poměr - plný úvazek
Plat:	15000 - 25000 Kč
Město:	Soběslav
Ulice:	Nová
Kraj:	Jihočeský
Okres:	Tábor

Příloha č. 3 (příklad pracovního inzerátu, který požaduje bezúhonnost; inzerát stažen z Annonce.cz 11. 11. 2020)

vše má svou cenu a příběh

Hledám: [Hledej](#)

Infolinka: 221 626 999

[Přihlásit](#) | [Registrovat](#)

[Podat inzerát](#)

[Práce](#) > [Práce a brigády](#) > [Nabídky práce](#)

Datum: 3.11.2020
WebID: W3QFQQ

[↑](#) [★](#)
[To se mi líbí](#)

Dělníci dokončovacích prací

Náplň práce: ruční práce, lepení štítků, kontrola výrobků, hrotování, odjehlování. Kompletace výrobků, balení, 100% kontrola, ořez plastových/pryžových výrobků. Požadavky: dobrý zrak, zručnost, trestní bezúhonnost. Flexibilní pracovní doba, dobrý kolektiv.

Typ inzerátu:	Nabídka
Zaměstnavatel:	Effort Solution s. r. o.
Obor:	Výroba
Profese:	Ostatní
Vzdělání:	Základní + praktická škola
Pracovní poměr:	Pracovní poměr - plný úvazek
Práce pro ZPS:	Ano
Plat:	14600 - 17600 Kč
Město:	Valašské Klobouky
Kraj:	Zlínský
Okres:	Zlín

Příloha č. 4 (příklad pracovního inzerátu, který požaduje bezúhonnost; inzerát stažen z Jobs.cz 11. 11. 2020)

Pracovník distribučního centra – bonus až 6 700 Kč

 AMAZON distribuční centrum

 Hlavní město Praha

Středočeský kraj

Ústecký kraj

 Odpovědět

 Připomeň mi

Hledáte práci, ve které si vás budou cenit? Pojdte pracovat k nám do Amazonu, největšího online obchodu na světě. Nabízíme odměnu až 6 700 Kč, a to k platě 160 Kč/h hrubého s bonusem až 10 % a také si vás budeme hýčkat mnoha dalšími benefity. Odměna za docházku je platná od 8. 11. do 19. 12. 2020.

Jak bude vypadat váš den?

Budete se podílet na tom, že zákazníci po celé Evropě dostanou své zásilky včas. S vyřizováním zákaznických objednávek vám pomůže čtečka čárových kódů a další moderní technologie. Pro začátek dostanete k ruce také kolegu, který vám vše ochotně ukáže a vysvětlí.

Co za to dostanete?

- Mzdu 160 Kč/h + 10% bonus* + až 6 700 Kč**
- 3 dny v týdnu volna
- Odvoz do práce a zpět zdarma ze 100 zastávek
- Zdarma tříchodové menu
- Nápoje zdarma po celý den (voda, káva, čaj)
- Práci v moderním čistém prostředí
- A mnoho dalších benefitů

Co čekáme od vás?

- Trestní bezúhonnost
- Věk min. 18 let
- Dochvilnost a spolehlivost
- Ochotu pracovat ve směnném provozu

Příloha č. 5 (příklad pracovního inzerátu, který požaduje bezúhonnost („čistý trestní rejstřík“); inzerát stažen z Jobs.cz 11. 11. 2020)

Dělník - manipulace s odpady z výroby - pouze ranní směna

 SUEZ CZ a.s.

 Milovice

 Do 2 týdnů dostanete odpověď

22 000 – 23 000 Kč

 Odpovědět

 Připomeň mi

Společnost SUEZ CZ a.s. je součástí nadnárodní skupiny SUEZ, která poskytuje služby pro životní prostředí ve dvou základních oblastech: voda a odpady.

Dělník - manipulace s odpady z výroby - pouze ranní směna

Co vás čeká?

- manipulace s odpady z výroby - papír, plasty, folie
- obsluha VZV - nakládka, vykládka
- komunikace se zaměstnanci výrobní firmy

Co od vás budeme potřebovat?

- zkušenosti s prací na VZV (oprávnění nemusí být platné, obnovení zajistíme)
- ŘP sk. B
- spolehlivost
- samostatnost
- komunikativnost
- čistý trestní rejstřík

Co vám můžeme nabídnout?

- jistoty - stabilní zaměstnání a pravidelnou mzdu vždy do 15. dne v měsíci
- řádně Vás zaučíme, abyste mohl práci vykonávat v požadované kvalitě
- pracoviště je dostupné veřejnou dopravou
- **prací na jednu směnu(8-12 hodin) s možností práce přesčas (placené přesčasy)**
- **v případě zájmu možnost zajištění ubytování**
- 5 týdnů dovolené, stravenky v hodnotě 90,- Kč a další zajímavé benefity
- **nástup možný dle domluvy**

12 Bibliografie

- Čada, K. (2015). *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: MPSV.
- Fialík, A., & Sedláčková, D. (2019). *Tematický výzkum: Kvalitativní analýza krizových forem bydlení v Brně*. Praha: ASZ.
- FRA. (2014). *Chudoba a zaměstnanost: situace Romů v jedenácti členských státech EU*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie.
- Hubálek, M., Štěpánková, M., & Zamboj, L. (2008). *Trh práce a diskriminace*. Praha: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva.
- Charvát, P. (2020). *Obeznamenosť zaměstnavatelů v regionu s nástroji pomoci předluženým zaměstnancům - Česká Kamenice*. Praha: ASZ.
- IPSOS. (2020). *Azylové domy jako součást systémového sociálního začleňování*. Praha: ASZ.
- Kolektiv_BRIZOLIT. (2018). *Labyrintem zločinu a chudoby - Kriminalita a viktimizace v sociálně vyloučených lokalitách*. Brno: Doplněk.
- Kancelář veřejného ochránce práv. (2011). *Doporučení ochránce k požadavku výpisu z rejstříku trestů jako určujícím kritériu pro přijetí do zaměstnání*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv.
- LMC. (27. 2 2015). *Ze šikmé plochy zpět do práce*. Načteno z Magazin LMC: <https://magazin.lmc.eu/clanky/ze-sikme-plochy-zpet-do-prace/>
- Mäsiarová, L. (2019). *Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2019*. neuváděno: VSČR.
- Mertl, J. (2020). „Musíte makat a poslouchat, no“: Vězení, potlačování autonomie a responsabilizace u vězňených a propuštěných osob v ČR. *Sociologický časopis*, 56(4), stránky 523-553.
- Mertl, J., & Bareš, P. (2018). *Zaměstnávání osob ve výkonu a po výkonu trestu odnětí svobody a přístup zaměstnavatelů k těmto osobám*. Praha: VÚPSV.
- MSČR. (nedatováno). *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Praha: MSČR.
- NSZ. (2019). *Zvláštní zpráva „Věznice“*. Brno: NSZ.
- Růžička, M. (2011). *Časoprostorové a infrastrukturní aspekty procesu sociální exkluze*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Tomášek, J., Faridová, P., Kostelníková, Z., Přesličková, H., Rozum, J., & Zhřivalová, P. (2017). *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

- Uggen, C., & Staff, J. (2001). Work as a Turning Point for Criminal Offenders. *Corrections Management Quarterly*, 5(4), stránky 1–16.
- Vašát, P. (2014). *Předevcírem, nebo kdy to bylo?": Temporalita třídy nejchudších*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Verbruggen, J., Blokland, A., & Geest, V. (2012). Effects of Employment and Unemployment on Serious Offending in a High-Risk Sample of Men and Women from Ages 18 to 32 in the Netherlands. *British Journal of Criminology*, 52(5), stránky 845-869.
- Veteška, J., Žukov, I., & Fischer, S. (2017). Uvěznění a rozvoj nežádoucích obranných mechanismů jako problém pro resocializaci. *Česká a slovenská psychiatrie*, 113(4), 185-189.
- Vidovičová, L., Wija, P., Biedermanová, E., Hellerová, L., Kabátová, G., Kabát, J., . . . Štern, P. (2020). *Senioři a stárnutí ve vězení: Sonda do problematiky starších odsouzených*. Praha: Česká společnost pro gerontologii.
- Zamboj, L., & Hubálek, M. (nedatováno). *Přístup k zaměstnání u osob se záznamem v RT*. Praha: Poradna pro občanství/Občanská a lidská práva, z. s.

13 Seznam tabulek

Tabulka 1 Seznam realizovaných rozhovorů s lidmi s trestní minulostí.....	4
Tabulka 2 Seznam realizovaných rozhovorů s experty na relevantní témata výzkumu	4
Tabulka 3 Seznam a základní charakteristika respondentů výzkumu	10